

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΕ'

Συνδρομή ἑτήσια: Ἐν Ἑλλάδι, φρ. 12, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ
Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ ἑξωτερικοῦ καὶ εἰς ἑτήσια. — Ἐρασιφίλον τῆς Διοικήσεως: Ὁδὸς Ἀγγισμοῦ

22 Μαΐου 1883

Μεσαιωνικὸς βίος

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ!

Β'

Αἱ καινότητες ὑπὸ τούτων Βυζαντινῶν, τούτων Φράγκων καὶ τούτων Τούρκων. — Διοργανώσεις τῆς ὀλιγαρχικῆς πολιτείας: τῶν Θεσσαλονικέων. — Οἱ προύχοντες, ὁ κληρὸς, οἱ μέσοι, καὶ οἱ ἄθροιστοι. — Κοινοτικοὶ νόμοι. — Πᾶσι δημοκρατικῶν στοιχείων πρὸς τοὺς ὀλιγαρχικούς. — Ἡ δημοκρατία τῶν Ζηλωτῶν.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 377 φύλλῳ τῆς «Ἐστίας» ἀνελύθη ἡ περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι τιμαριωτικοῦ συστήματος μελέτη τοῦ κ. Σάββα' νῦν δὲ συνοψίζομεν καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἱστορικοῦ ἐκτιθέμενον βίον τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων ἐν τῷ μεσαιῶνι.

«Ἐν τῇ προσλαλιᾷ Κυπρίου πρεσβευτοῦ πρὸς τοὺς ἐπιδραμόντας τὴν νῆσον Γενουηνοῦς (1374), ἀπαντᾶται καὶ ἡ ἐξῆς ἀπλοϊκὴ φράσις, καλλίστα χαρακτηρίζουσα τὴν τύχην τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν διαδοχὴν τῶν ἐν τῇ ἐλληνικῇ γῇ ξενικῶν ἐπιδρομῶν: «ὄλοιοι τοῦτοιοι θὰ διαδοῦν, καὶ σὺ θὰ μείνης ὡς καθολικός ἀφέντης, ὅτι τὰ νεράν πάγει καὶ ὁ ἄμμος μένει, τούτέστιν οἱ ξένοι θέλουσι φύγειν καὶ οἱ τοπικοὶ θέλουσι μείνειν· καὶ λαλῶ το φανερά, ὅτι ἄλλο τοῦτοιοι οἱ καλοπίχτεροι ἐννοιάζονται, καὶ ἄλλος ὁ θεὸς θέλει κάμειν». Ὅ,τι ὁ ἀφελὴς τῶν Κυπρίων πρεσβευτῆς πρὸ ἡμισεῖς χιλιετηρίδος ἐκήρυττε, τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἡ ἱστορία ἐπιβεβαιῶσθαι ἄπαντες οἱ πολυάνθρωποι τῆς Ἑλλάδος κατακτητῆται ἔρρευσαν ὡς τὸ ὕδωρ καὶ ἐξηφανίσθησαν, μόλις δ' οἱ μεσαιωνολόγοι κατορθοῦσι διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς πολλῶν ἐγγράφων νὰ συρράψωσιν, οὐχὶ τ' ἀνύπαρκτα χρονικά, ἀλλ' ἀκατονομάστους τινας γενεαλογίας.

Ἡ ἔρευνα τῶν αἰτίων εἰς ἃ ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ὑφείλει τὴν θραυκασίαν διὰ τῶν αἰώνων ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ χειμάρρου, ὅστις προόρριζα ἀνέσπασε καὶ ἐπνίξεν ἔθνη μᾶλλον τοῦ ἡμετέρου πολυάριθμου, δικαιούται ὑπὸ πολλὰς ἐσπόμεναι τῆς προσοχῆς καὶ τῆς μελέτης τῶν ἱστορικῶν. Τὸ ἐθνολογικὸν τοῦτο φαινόμενον δύναται νὰ ἐξηγηθῆ διὰ μόνου τοῦ χάσματος, ὅπερ ὁ ὑπόδου-

λος κατώρθωσε ν' ἀνοίξῃ μεταξὺ ἐαυτοῦ καὶ τοῦ κατακτητοῦ.

Εἰθισμένοι ἀπὸ τῶν παλαιότατων χρόνων νὰ ζῶσι κατὰ φαρτῖας καὶ κράτη αὐτοτελεῖ καὶ ἐν ὄλῳ τῷ μεσαιῶνι οἱ Ἕλληνας πεισμονῶς ἐπέμειναν ἐν τῇ ἀπομονώσῃ, ἥτις πρὸς τοὺς ἄλλοις, διέσωσεν αὐτοὺς καὶ σικιὰν τινα ἀνεξαρτησίας.

Ἡ ἀπομονώσις αὕτη, ἣν ἀποκαλοῦμεν αὐτοχθονισμόν, ἠδύνατο νὰ ἐκλείψῃ ὑπὸ τούτων Βυζαντινῶν, ἂν αὐτοὶ δὲν εἶχον τὴν παραδοξὸν ἀξίωσιν νὰ θυσιάσωσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα εἰς τὴν Ῥωμικὴν παράδοσιν. Τὸ βυζαντινὸν κράτος ἦν μᾶλλον θρησκεία ἢ ἔθνος· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει καὶ ἡ Ἑλλὰς τῷ ἀνήκεν ὡς ἐπαρχία κληρονομηθεῖσα ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως. Ὁ εἰς Ἑλλήνας γενόμενος Βυζαντινὸς ὤφειλεν ἐν τοῖς πρώτοις ν' ἀποκηρύξῃ αὐτὴν τὴν ἐλληνικὴν καταγωγὴν του.

Ὅθεν οὐδόλως παράδοξον ὅτι βλέπομεν τὴν Ἑλλάδα ζῶσαν ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῆς ἐν πνεύματι στενοῦ αὐτοχθονισμοῦ. Ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας κοινὸς ἀγὼν ἐκρήμνισε διὰ παντός τοὺς ἰσχυροὺς φαρχμοὺς, τοὺς ὁποίους κατ' ἀλλήλην ἠγειραν ἀδελφοὶ ζήσαντες ἀπομεινωμένοι ἐν περιόδῳ σχεδὸν διαχιλιετῆι. Πάντες γνωρίζουσι ὅτι, διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος τούτου, πολυάριθμοι Ταυρικαὶ οἰκογένεια, ἐγκαταστημένοι ἐν Πελοποννήσῳ ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης κατακτήσεως, μετηνάστευσαν σωρηδὸν εἰς Ἀσίαν, τὴν παλαιὰν αὐτῶν πατρίδα. Αὐτοὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Τούρκοι δὲν δύνανται ἔτι νὰ προσοικειωθῶσιν εἰς τὴν ιδέαν ὅτι δύνανται νὰ διαμείνωσιν ἐν χώρῃ, ἧς δυναστεύουσιν ἐπὶ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας. Καὶ οὐ μόνον ἔθνη τοσοῦτον διαφόρου καταγωγῆς καὶ θρησκείας ἐξῆσαν μεμονωμένα ἐν μέσῳ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ λαοὶ ὁμοίωμας, ὡς οἱ Ἀλβανοὶ, διαμείναντες ἐν Ἑλλάδι ἀπέτελεσαν ἴδιον γένος, διακρινόμενον ἀπὸ τῶν ἰθαγενῶν ἐν περιόδῳ ὑπερχιλιετῆι.

Ἡ ιδέα τοῦ αὐτοχθονισμοῦ ἦν τοσοῦτον ἐρριζωμένη ἐν τοῖς Ἕλλησιν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ εἰς ἄλλου διαμερισματος μεταναστεύων, διεκρίτετο παρὰ τοὺς νέους αὐτοῦ συμπολίτας διὰ

1. Συνέχεια ἐκ φύλλου 377 τῆς «Ἐστίας».

του έπωνύμου ο ξένος. Η μεταξύ άλλοδαποῦκαί έντοπίου διαίρεσις έπεκράτει τοσοῦτον έν τοῖς μεσαιωνικοῖς χρόνοις, ὥστε καί αὐτοί οἱ Βασιλικοί νόμοι στεροῦσι τόν έξωτικόν τῶν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς άπονεμομένων προνομίων. Ὁ ξένος κατέστη συνώνυμος πρὸς τόν δούλον, ἦτοι τόν λεγόμενον *πάροικον*.

Ἀποικία Πελοποννησίωv, μεταναστεύσασα εἰς Ζάκυνθον περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' έκατονταετηρίδος, συγκροτεῖ άμέσως ἰδίαν κοινότητα ὅπως μὴ άπολέσῃ τὰ προνόμιά της. Πᾶς έκ τῆς άλλης Ἑλλάδος μεταναστεύων εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ἔζη άπόβλητος τῆς ἰθαγενεὺς κοινότητος, μύλις δὲ κατώρθου συγγενεῶν πρὸς τόν λαόν ν' άναγνωρισθῆ πελάτης δυνατοῦ τινος. Ἐν ἔτει 1540 ὁ άρχιεπίσκοπος Μονεμβασίας Μητροφάνης ἔξώριζε τὸ ποιμνίόν του νά προτιμῆσῃ τόν Τουρκικόν ζυγὸν άπό τῆς εἰς τὰ Κύθηρα μελετηθείσης μεταναστεύσεως, διότι ἡ μετοικεσία ἔεινῃ θά τοὺς ἔστέρει παντός δικαιώματος, καθιστῶσα αὐτοὺς παροίκους, ἦτοι δούλους τῶν Κυθηρίων.

Ὁ μεσαιωνικός οὗτος αὐτοχθονισμός καταντᾶ πολλάκις γελοῖος. Ἐν τῇ ΙΓ' έκατονταετηρίδι οἱ πρέσβεις τῶν κοινοτήτων Ζακύνθου καί Κεφαλληνίας διεπληκτίσθησαν τοσοῦτον σφοδρῶς πρὸς άλλήλους, περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς προτιμῆσεως, ὥστε καί αὐτὰ τὰ Ἐνετικά δικαστήρια ἐπελήφθησαν τῆς λύσεως τῆς διενέξεως. Εἰς τὰς περισωθεισας γραπτὰς προτάσεις των οἱ Κεφαλλήνες άπαιτοῦσιν άπό τῶν Ζακυνθίων ὑποταγὴν ἐπὶ τῷ άφελεῖ ἰσχυρισμῷ ὅτι καί έν αὐτῷ τῷ Ὀμηρικῷ καταλόγῳ οἱ Ζακύνθιοι μνημονεύονται ὡς ὑποτελεῖς τοῦ Ὀδυσσεῦς.

Ἐκ τῶν Ἐνετικῶν τιμολογίων πληροφορούμεθα ὅτι μέχρι τοῦ 1500 ἕκαστη πόλις τῆς Ἑλλάδος διετήρει ἰδια μέτρα καί σταθμὰ καί ὀνομαστικά νομίσματα ὅπως διάφορα. Τὸ αὐτὸ τοπικὸν πνεῦμα εἰσεχώρησε καί εἰς αὐτὴν τὴν θρησκείαν, άφοῦ βλέπομεν καί τοὺς έν Ἀμοργῷ ἱερεῖς κηρύσσοντας ὅτι ὁ Ἀμοργινός Ἅγιος Γεώργιος ἦν ὁ ἀληθὴς ταξίαρχος τῆς οὐρανιας στρατιᾶς, καί οὐχι ὁ ἅγιος Μιχαήλ τῶν Σεριφίων, ὡς ἰσχυρίζοντο οἱ τῆς Σερίφου ἱερεῖς.

Βαθμηδὸν ἐξοικειωθείς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς άπωλείας τοῦ πολιτικοῦ βίου ὁ Ἑλληνικός λαὸς συνεκέντρωσεν άπάσας τὰς δυνάμεις του πρὸς μόρφωσιν ἰδιωτικοῦ βίου βασιζομένου ἐπὶ τῆς άρχῆς τῆς κοινότητος. Ὁ θεσμὸς οὗτος καλούμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Πολιτεία, ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν *Università*, διεμορφώθη ἐπὶ τῇ βάσει μᾶλλον τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἢ τῶν Ῥωμαϊκῶν *Municipia*. Ἐτι καί νῦν ὁ λαὸς ἐπιμένει άποκαλῶν *πολιτεία* τὴν έν κοινότητι βιοῦσαν πόλιν, ἐνῷ ὀνομάζει χωρία τὰς έκ τῆς πόλεως ἔξαρτωμένους κώμας. Ἡ καθ' ὅλην τὴν

διάρκειαν τοῦ ἔθνικοῦ άγῶνος λειτουργήσασα έν Ἑλλάδι κυβέρνησις ἔφερε τὸ ὄνομα Ἑλληνική Πολιτεία τὸ ὄνομα τοῦτο παρέμεινε καί ἐπ' αὐτῆς τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστριαίου, καί μόλις άπό τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος ἡ Πολιτεία ἀντικατέστη διὰ τοῦ Βασιλείου. Ἡ έν άρχῇ τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος ἰδρυθεῖσα έν Ἐπτανήσῳ αὐτόνομος κυβέρνησις ἔφερε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα Ἰόνιος Πολιτεία, καί τὸ ἰταλικὸν *Republica*.

Ἀδιαφορῶν πρὸς τὸ ὄνομα καί τὴν ἔθνικότητα τοῦ κατακτητοῦ του, ὁ Ἑλλην ἐδείχθη λίαν ζηλότυπος εἰς τὴν διατήρησιν τῆς πολιτείας, ἥτις τῷ ἀνεπόλει ὄνομα καί θεσμὸν κλεισάντα τοὺς παλαιούς προγόνους. Πλούσιοι καί πένητες ἦσαν ἴσοι ἐνώπιον τῆς πολιτείας, ὡς ἐξισώθησαν ἤδη καί έν τῇ δουλείᾳ. Ἡ καταγωγή καί ἰδίως τὰ πλοῦτη παρέιχον δικαίωμα τι προτιμῆσεως εἰς τινὰς οἴκους, οὐδέποτε ὁμως τὸ δικαίωμα τοῦτο ἠδύνατο νά κατασῆσῃ έκ ποδῶν τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἰσότητος τῶν άλλων πολιτῶν. Αὐτὸς ὁ τίτλος, ὃν ἔφερον οἱ τοῦ λαοῦ ἐκλεκτοί (πατέρες τῆς πολιτείας) μαρτυρεῖ τὸν ὅπως πατριωτικὸν σκοπὸν τῆς ὑπεροχῆς. Ὁσάκις ἢ τὰς τύχας τῆς πολιτείας διεθυνοῦσα κλάσις διενεόθη νά καταχρασθῆ τῆς ἰσχύος αὐτῆς, τὸ σχίσμα κατέστη ἀναπόφευκτον· οἱ πιεζόμενοι συγκροτοῦντες άμέσως νέαν κοινότητα ἐκήρυττον τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς ἄρχοντας, καί τότε οὗτοι πρὸς διαφύλαξίν των άπό τῆς άρχῆς τοῦ λαοῦ ἠγόραζον τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ κατακτητοῦ, καθιστάμενοι ἀληθεῖς τύραννοι· τότε δὲ ἀντὶ πατέρων ὁ λαὸς τοὺς ἀπεκάλει Φραγκάρχοντας, Τουρκολάτρας. Παραδειγματα τοιοῦτων ἐμφυλίων ρήξεων παρέχουσιν αἱ μεσαιωνικαὶ κοινότητες τοῦ Ναυπλίου, καί ἰδίως αἱ τῶν Ἰονίων νήσων, ἐνθα τὸ αἷμα καί τὸ πῦρ πολλάκις ἐσημείωσαν τὴν οἰκογενειακὴν ταύτην ἔριδα.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμως οἱ ὑπόδουλοι Ἑλληνες ἀπετέλεσαν έν σῶμα μιᾶς καί μόνης οἰκογενείας, καί ἀδελφικῶς συνεργαζόμενοι κατώρθωσαν διὰ τῆς εὐφυίας καί τῆς φιλοπονίας ὅπως ἀνακτήσωσι τὰ ὑπὸ τῆς κατακτῆσεως άρπαγέντα αὐτῶν πλοῦτη. Καταλαβόντες τὴν Κύπρον οἱ Γάλλοι Σταυροφόροι διεμοιράσθησαν ὅλα τὰ έν τῇ νήσῳ κτήματα· μετὰ παρέλευσιν ὁμως μιᾶς ἑκατονταετηρίδος οἱ τῆς Κύπρου ἱππῶται καταπαρόντες τὰ πάντα έν τῇ άρχίᾳ, ἠναγκάσθησαν νά πωλήσωσι τὰ χωρία καί αὐτὰς τὰς οἰκίας αὐτῶν εἰς τοὺς διὰ τῆς ἔργασίας πλουτήσαντας ὑπηκόους. Αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς πτωχύναντες εὐρέθησαν έν τῇ ανάγκῃ ὅπως ἀπελευθερώσι τοὺς δούλους τῶν ἰδίων κωμῶν, ἀντὶ ὠρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ. Μᾶλλον ἡ Ἐνετικὴ Γερουσία δι' άλλεπαλλήλων διαταγῶν ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς έν Ἑλλάδι ἔγκα-

τεστημένους Ἐνετοὺς άποίκους τὴν πώλησιν τῶν τιμαρίων εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς· αἱ χρηματικαὶ δυσχέρειαι κατέστησαν τοσοῦτον μεγάλαι, ὥστε οὐ μόνον οἱ άποικοὶ ἐξεχώρουν τὰ κτήματά των εἰς τοὺς Ἑλληνας πιστωτὰς, ἀλλὰ καί αὐτὴ ἡ άποικιακὴ κυβέρνησις ἐζητυελιζέτο δεινῶς ἀπὸ τῶν ἰθαγενῶν χρήματα πρὸς λειτουργίαν αὐτῆς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας.

Ὁ Νικηφόρος Γρηγορῶς, ἐπισκεφθεὶς έν ἔτει 1350 τὰς εἰς τοὺς Σταυροφόρους ὑποκειμένας ἑλληνικὰς νήσους περιέγραψεν εὐμενῶς τὴν κατάστασιν τῶν ὑποδούλων τούτων ἀδελφῶν, οἵτινες, άφοῦ γενναίως ἐπρομάχησαν ὑπὲρ ἐλευθερίας, ὑπέκυψαν εἰς τὸν ἀριθμὸν καί ἀνεγνώρισαν τὴν νέαν κυβέρνησιν ἐπ' ἐλπίδι αἰσιωτέρου μέλλοντος. Στενώτατα πρὸς άλλήλους συνδεδεμένοι ἀπήλαυον ὑπὸ τὴν ξένην κυριαρχίαν εἰρήνης καί δικαιοσύνης, ὃν ἔσπερουντο οἱ εἰς τὸ Βυζάντιον ὑποκείμενοι ὁμοεθνεῖς. Ὁ βυζαντινὸς χρονολόγος εἰδικῶς μνημονεῖ καί Κυπριακῆς κοινότητος, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ φίλου του Γεωργίου Λαπίθου. Τοῦ πατρὸς τούτου τοῦ λαοῦ περιήλθεν ἡμῖν ποίημα τι καλῶς ἐξεικονίζον τὰ ἐπικρατοῦντα αἰσθήματα έν ταῖς φραγκοκρατομέναις κοινότησι. Τὸ ποίημα τοῦ Λαπίθου συγκείμενον ἐκ 1490 πολιτικῶν στίχων δύνναται προσηκόντως νά ἐπιγραφῆ «Τὰ κατήκοντα τοῦ πολίτου», καί ἀναπολεῖ τὰ γυναικῶν ποιήματα τῶν παλαιῶν.

Ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ὑποδούλους ἀδελφοὺς ὁ Κύπριος πολιτείαρχος, παρηγορεῖ αὐτοὺς διὰ τῶν γενναίων τούτων λόγων·

Ἄν τύχην ἔχῃς δουλικὴν, φέρε γενναίως· τοῦτο, μὴ ἀθυμῶν τοῦ στέρεσθαι· δῆθεν ἐλευθερίας, μὴδ' ἀτιμότερον ἡγοῦ σαυτὸν ἕνεκα τούτου· ταχὺ γὰρ δοῦλος ἄνεις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, καί πόλεμος δουλαγωγεῖ, βαβαί, τοὺς ἐλευθεροῦς.

Οὕτω δ' ἐξάκολουθεῖ διδάσκων τὸν λαόν, ὅτι ἡ δουλεία εἶνε μὲν κακόν, οὐχι ὁμως καί τοιοῦτον ὥστε νά ἐξαχρειώσῃ πᾶν εὐγενὲς έν τῷ ἀνθρώπῳ αἰσθημα καί νά σβύσῃ πᾶσαν ἐλπίδα. Ὁ ἀληθῶς γενναῖος ὀφείλει νά ὑποφέρῃ μετὰ μακροθυμίας τὴν ὑπὸ τῆς τυφλῆς τύχης ἐπεληθυσαν αὐτῷ δυστυχίαν, βέβαιος ὅτι ἡ τύχη μετὰλλάττει, ὡς ἐξαρτωμένη άπό τοῦ θεοῦ. Καί έν τῇ δουλείᾳ ὁ πολίτης ἔχει δικαιώματα, τὰ ὅποια ὀφείλει νά ἐξασκῆ εὐσυνειδήτως ἐκλέγων τοὺς ἄρχοντας του οὐχι έν τοῖς πλουσιωτάτοις, ἀλλ' έν τοῖς φρονιμωτάτοις. Εἰς τὰς διαταγὰς τῶν προϋχόντων τούτων ὀφείλει νά ὑπακούῃ καί μετ' αὐτῶν νά προκινδυνεύῃ γενναίως εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος, έν πάσῃ ἐπικειμένην βαρβάρων ἐπιδρομῇ.

Ἄν ἔθνος τι βαρβαρικὸν κατὰ τῆς σῆς πατρίδος ἐπιστρατεύσῃν ἀπειλῇ δεινὴν αἰχμαλωσίαν, μὴ καταπλήξῃς καί προδῶς αἰσχροῦς τοὺς σοὶ φίλτατους, ἀλλὰ προθύμως ἔξθ· καί τοῖς ἔχθροῖς συνάντα

καί δειξὸν ὄμμα βλοσυρὸν καί θαρσαλέαν φρένα· κἂν μὲν νικήσῃς ἔσωσας γυναῖκά τε καί παῖδας, γονεῖς καί φίλους ἅπαντας, πατρίδα τε φιλιτάτην, καί πάντες σε θαυμάσουσι καί κλέος ἔξεις μέγα· εἰ δ' ἀριστεύοντα συμβῆ τεθνᾶναι σε γενναίως, ἀίδιον σοὶ κείσεται τὸ κλέος· έν τῇ πόλει.

Τὸ προνόμιον τῆς ὀπλοφορίας θεωρεῖ ὁ Κύπριος δημογέρον ὡς τὸ πολυτιμότερον τοῦ δούλου δικαίωμα, διὸ καί ἀπολαμβάνων αὐτοῦ ὀφείλει νά ἐξασκῆται έν τῷ χειρισμῷ τῶν ὀπλων έν συγνή θήρᾳ.

Εἰς ἐξέγερσιν τοῦ ἔθνικοῦ φρονήματος καί εἰς παρηγορίαν τῶν ἀπὸ τῆς δουλείας θλίψεων ὁ γυναικὸς ποιητῆς τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος συμβουλεύει τὴν ἐνδελεχῆ μελέτην τῶν παλαιῶν ἱστοριῶν.

Διέρχου μοι τὰς παλαιὰς προθύμως ἱστορίας παρατηρῶν ἐπιμελῶς τὰς πράξεις καί τὰς τύχας, καί τίνα μὲν κατώρθωσαν, καί πῶς, καί τίσι τρόποις, τίνα δὲ παρεσάλησαν καί δι' ἤντινα αἰτίαν· πλεῖστην γὰρ οὕτω φρόνησιν ὡς έν βραχεῖ συλλέξεις.

Πρώτιστα κεφάλαια καλοῦ πολίτου θεωρεῖ ὁ Λαπίθης τὴν μόρφωσιν ἐναρέτου οἰκογενειακοῦ βίου, τὴν πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς ἀδύλον ἀγάπην καί τὴν διὰ τῆς ἔργασίας καί τῆς οικονομίας δημιουργίαν ἐπιζήλου εὐημερίας.

Τὸ ποίημα τοῦ Λαπίθου ἐνδιαφέρει τὸν μεσαιωνικὸν ἑλληνισμόν καί ὑπὸ άλλην ἔποψιν· ἐνῷ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἐπρογράφετο έν Βυζαντίῳ, ἡ δὲ ἐκκλησία ἐξεσπενδόνιζε τοὺς έν τῷ Τριφιδίῳ ἔτι περισωζομένους φοβεροὺς ἀναθεματισμοὺς κατὰ τοῦ Πλάτωνος, ὁ Κύπριος στιχογράφος, καίτοι φιλευσεθῆς καί διαπρέψας έν προμάχους τῆς ὀρθοδοξίας, οὐδὲν ἤττον διδάσκει τοὺς ὁμοεθνεῖς ὅτι ἀκωλύτως δύνανται νά συγγένωνται τῷ Πλάτῳ :

συνεῖναι γὰρ τῷ Πλάτῳ· καί γε τῷ Σταγειρίτῃ δυνάμεθα, κἂν μεταξὺ πολὺς ἔρρευσεν χρόνος.

Εἶνε γνωστὴ ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Λαπίθου μαστίσασα τὸ βυζαντινὸν κράτος μοναχικὴ νόσος καί τὰ φοβερὰ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ κράτους καί τῆς κοινωνίας ἀποτελέσματα. Ἀτομικῶς καί ὁ Λαπίθης συμμετέσχε τοῦ πρὸς τοὺς Ἀθωνίτας μοναχοὺς άγῶνος, ὅστις διήρξε τότε τὴν Ἀνατολὴν εἰς δύο στρατόπεδα, τοὺς λεγομένους Παλαμίτας καί τοὺς Βαρλααμίτας· οὐδαμῶς ὁμως τοῦ ποιήματός του ἀναφέρει τοὺς μοναχοὺς, ἐξ ἐναντίας δὲ νοουτεῖ τοὺς συμπολίτας του νά διδάσκωσι τὰ τέκνα των γραμματα καί τινὰ βιοποριστικὴν τέχνην·

Γράμματα παρασκεύαζε τούτους μανθάνειν πρώτα, μέγιστον φῶς τῇ ψυχῇ ἢ τούτων ἐπιστήμη, καί πρὸς λειμώνας λογικῶς ἀνοίγνυσαι τὴν θύραν, ἔπειτα τέχναις ἐνασκεῖν σπουδάξε ταῖς θεούσις, αὐταὶ γὰρ ἐμπορίζουσι τοῦ βίου τὰ λρειώδη καί κλέος προσπορίζουσιν ἕκαστῳ πρὸς εἴξαν.

Μεθ' ὅλα τ' ἀναντίρρητα αὐτῆς κακὰ, ἢ εἰς Ἑλλάδα ἐπιδρομὴ τῶν Σταυροφόρων ὠφέλησε τον ἑλληνισμόν, τὸ Βυζάντιον καὶ αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ διακρίσις τῶν κοινωνικῶν τάξεων κατηργήθη, καὶ ἡ κοινότης ἀποροφήσασα τὰ πάντα συνήνωσεν ὅλους τοὺς ὑποδούλους ἐν τῷ πνεύματι μιᾶς καὶ μόνῃς οικογενείας. Εἰκοσι-τρεῖς στίχοι τοῦ ποιήματος τοῦ Λαπίθου διδάσκουσι τοὺς Ἕλληνας ὅτι ὁ ἐν Βυζαντίῳ αὐτοκράτωρ εἶνε ὁ θεοπρόβλητος ἡγεμῶν, πρὸς ὃν ἅπαντες ὀφείλουσι τυφλὴν ὑπακοήν. Ὁ ὑπὸ τῶν Λατίνων διωγμὸς τῶν ὀρθοδόξων ἐξήγειρε τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα μέχρι φανατισμοῦ καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησία ἀφηρώσε τοὺς ἐπὶ τῶν λατινικῶν πυρῶν ἀποθανόντας μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Ὁ Δημήτριος Κυδωνῆς ἔγραψεν ὅτι «μόνον τὸ πρὸς τοὺς Λατίνους μῖσος διήλλαξε τοὺς τέως εἰς ἔχθρικὰ στρατόπεδα διηρημένους Πελοποννησίους».

Ἡ Τουρκικὴ τυραννία, σκληρότερα τῆς Φραγκικῆς, ἀνέπτυξε τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα εἰς ὑψηλοτέραν περιωπὴν· τότε πρῶτον ὄλοι οἱ δούλοι ἀνεγνώρισαν τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριάρχην ὡς τὸν ἐθνάρχην τοῦ Γένους. Γεννάδιος ὁ Σγαλάριος, ὁ πρῶτος ἐθνάρχης τοῦ ὑποδούλου γένους, δύναιται προσηκόντως νὰ ὀνομασθῇ ὁ τελευταῖος τῶν Βυζαντινῶν καὶ ὁ πρῶτος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Εἶνε γνωστὴ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ῥητὴ ἀποκήρυξις τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ὅμως συγγράμμασιν αὐτοῦ ὁ πατριάρχης ἀποκηρύττει τὸν βυζαντινισμόν, ἐπικαλούμενος τὴν θείαν ἀρωγὴν ἐπὶ τῆς ἀγαπητῆς καὶ ἀτυχοῦς Ἑλλάδος. Οἱ μοναχοί, οἱ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἀδιόρθωτοι οὗτοι ἀναθεματίζονται τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, διδάσκουσιν ἤδη τὸν λαὸν ὅτι ὀφείλει ν' ἀποπτύσῃ τὸ ἀξιοκαταφρόνητον ὄνομα *Ρωμαῖος* καὶ παραλάβῃ τὸ τοῦ Ἑλλήνου».

Τοιαύτη εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Σάββα προτασομένη εἰσαγωγή εἰς τὴν περὶ κοινοτήτων μελέτην, ἔχουσιν ἐν συνόψει ὡς ἐξῆς:

Ὅτι ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς πᾶσαι αἱ πόλεις ἐκυβερνῶντο κατ' ἰδίους νόμους καὶ ἔθιμα εἶνε ἀναντίρρητον· δυστυχῶς ὅμως ἀγνωστοῦνται καὶ τὰ καθέκαστα τοῦ πρικίλου διοργανισμοῦ τῶν κοινοτήτων τούτων. Ἄπασαι αἱ εἰς τοὺς Ἑνετοὺς ὑποκείμεναι Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι διὰ πρεσβειῶν ἐπικαλοῦνται τὴν ἀναγνώρισιν τῶν νόμων καὶ προνομίων, τὰ ὅποια ἐσεβάσθησαν καὶ οἱ Βυζαντινοί. Πολλὰ ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς Γερουσίας ἐπικυρώσεις τῶν κοινοτικῶν προνομίων ἀναφέρουσι, καὶ ἐν πολλοῖς ἀναλύουσι καὶ τὸν ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς περιόδου ἰσχύοντα ὀργανισμόν τῶν πολιτειῶν. Ἐπίσημα ὅμως μνημεῖα ἔλειπον ὅπως χειραγωγήσωσιν ἡμᾶς εἰς καλλιτέραν ἐκτίμησιν τοῦ κοινοτικοῦ συστή-

ματος τῶν Βυζαντινῶν. Εὐτυχῶς ὁ κ. Σάββα ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ἀρκετὰ βυζαντινὰ ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὸν διοργανισμόν τῶν κοινοτήτων. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ ἱστορικὸς περιορίζεται εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν περὶ τῆς πολιτείας τῶν Θεσσαλονικῶν ἔγγραφων, παρεμβάλλων ἐν παρόδῳ καὶ ἀγνώστους ἄλλας εἰδήσεις, ἀφορώσας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1430 ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Παραλείποντες τὸ ἱστορικὸν μέρος ὡς λίαν διεξοδικόν, μεταφράζομεν τὰ περὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῆς κοινοτήτος ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

«Εἶδομεν ὅτι ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀπενεμήθησαν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν μεγάλη προνόμια, τὰ ὅποια ἡ πολιτεία κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ ὑφ' ὅλους τοὺς κατακτητάς. Ἐπὶ τῇ ῥητῇ συνθήκῃ τοῦ ν' ἀφειθῆ καὶ κυβερνηθῆ κατὰ τοὺς ἰδίους νόμους καὶ ἔθιμα ἡ Θεσσαλονικὴ ἀνεγνώρισε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνους, τοὺς ἐν Νικαίᾳ Βυζαντινοὺς, καὶ τοὺς Ἑνετοὺς.

Ἡ δικαιοδοσία τῆς πολιτείας, ἥτοι κοινότητος τῶν Θεσσαλονικῶν, δὲν περιορίζετο εἰς μόνην τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐπεξετεινετο ἀπὸ Βερροίας μέχρι τῆς χερσονήσου τῆς Κασσάνδρας· ἡ ἀντίθετος πρὸς τὴν Κασσάνδραν πλευρὰ, ἡ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ καὶ Πηνειοῦ, ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς· τὰ πρὸς τὸν Στρυμόνα ὄρια τῆς κοινότητος μένουσιν ἀβέβηκα.

Ὁ Νικόλαος Καβάσιλας συνεχῶς μνημονεύει τοῦ ἀποικιακοῦ νόμου τῆς πόλεως, διέποντος πιθανῶς τὰς πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν σχέσεις τῶν ὑποτελῶν αὐτῇ μικροτέρων κοινοτήτων· ὁ δὲ Καμενιάτης γράφει ὅτι μέγα μέρος τῶν ἐν ταῖς κοιλάσι τοῦ Ἀξιοῦ καὶ Στρυμόνου διεσπαρμένων βερβαρικῶν κομῶν ἐτέλουν φόρον εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς.

Ἡ ἐπὶ τῶν προμνημονευθεισῶν χωρῶν δικαιοδοσία τῆς πολιτείας δὲν φαίνεται ἀλλοιωθεῖσα μέχρις αὐτῆς τῆς πτώσεως τῆς Θεσσαλονικῆς εἰς τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν. Ἐν ἀρχῇ τῆς Θ' ἐκατονταετηρίδος ὁ Θεόδωρος Στουδίτης μνημονεύει τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ἥτοι Κασσάνδρας, ὡς ὑποκειμένης εἰς τὴν κοινότητα· μετὰ παρέλευσιν ἐξ ὅλων ἐκατονταετηρίδων ἡ αὐτὴ χερσονήσος ἀνήκει εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν, ὡς πληροφοροῦμεθα ἐκ τῶν ἐνετικῶν ἔγγραφων.

Οὐδὲν ἔγγραφον σημειοῖ τὸν ἀκριβῆ πληθυσμὸν οὔτε τῆς πόλεως, οὔτε τῆς πολιτείας· τὸ ἐπιθετον ὅμως Μεγαλόπολις, ὅπερ οἱ ἱστορικοὶ ἀποδίδουσι εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἀπὸ τῆς Δ' μέχρι τῆς ΙΔ' ἐκατονταετηρίδος μαρτυρεῖ πληθυσμὸν μέγαν· τὸ ἐπιθετον τοῦτο οἱ ἱστορικοὶ ἀποδίδουσι πλὴν τῆς Θεσσαλονικῆς

εἰς μόναν τὴν Ῥώμην, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ Γρηγορὸς τὴν ἀποκαλεῖ «ἐνανδρούσαν πόλιν», ὁ δὲ Βιλλαρδουῖνος «μῖαν τῶν ἀρίστων καὶ πλουσιωτάτων πόλεων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου». Σημειώμα τι τῆς Θ' ἐκατονταετηρίδος χρησιμεῖ τὴν πολῦτιμον πληροφορίαν περὶ τοῦ ἐμβύδαυ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἀκροπόλεως. Αἱ ἀνυπολόγιστοι δυστυχίαι, αἰτίνας ἐνέσκηψαν ἐν τῇ πόλει κατὰ τὴν ΙΔ' ἐκατονταετηρίδα ἀναμφιβόλως ἐπὶ πολὺ ἠλάττωσαν τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων· ἀσφαλέςτατον δὲ τεκμήριον περὶ τῆς φοβερῆς ἀναλογίας τῆς μειώσεως τῶν κατοίκων ἐν τοῖς στυγεροῖς ἐκείνοις χρόνοις εἶνε τὸ ἐξῆς· Ὅταν οἱ Ἑνετοὶ παρέλαβον τὴν πόλιν (1423), αὕτη, καίπερ καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, τῶν πολιορκιῶν καὶ τῶν ἐπιδημιῶν νόσων, περιεῖχεν ἔτι 40,000 κατοίκων· μετὰ παρέλευσιν ἐπτὰ ἐτῶν (1430) ὁ ἀριθμὸς οὗτος περιορίσθη εἰς μόναν 7,000 ψυχῶν, ὡς βεβαιῶν ἀγχορονος Θεσσαλονικεῖς χρονόγράφος.

Οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλονικῆς διηροῦντο εἰς τέσσαρας κλάσεις, τοὺς προὔχοντας ἢ ἄρχοντας, τὸν κληρὸν, τοὺς βουρgeois ἢ μέσους, καὶ τοὺς δῆμους.

Ὁ κληρὸς ἀπετέλει προνομιοῦχον τάξιν· οἱ ἀφιερωμένοι εἰς λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐκέκτηντο μεγάλη προνόμια καὶ ἀξιώματα· κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ λειτουργοὶ τοῦ ἁγίου ἀνήκον εἰς παλαιούς οἴκους νεμομένους τὰς προσόδους τοῦ ναοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος Β' θελήσας νὰ τιμῆσῃ ἕνα Βούλγαρον ἄρχοντα ἐνύμφευσεν αὐτὸν μετὰ τῆς θυγατρὸς ἑνὸς ἀξιώματι τοῦ ναοῦ. Οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι διηρημένοι εἰς τάγματα ἐκυβερνῶντο κατ' ἴδια ἔθιμα, ἔχοντες καὶ τὸ δικαίωμα νὰ φέρωσιν ἐνδυμα καὶ πῖλον διάφορον πρὸς τὰ τῶν ἄλλων κληρικῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ μοναχοὶ διώκουν κατὰ τὸ δοκοῦν τὰς πολυαριθμούς καὶ πλουσίας αὐτῶν μονὰς, καὶ διεξεδίκουν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, καὶ δικαστικῶς πρὸς τὴν κοινότητα τὸ δικαίωμα πάσης ἀναμίξεως ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς μονὰς ἀγαθῶν. Ἀγνοοῦμεν ἂν ὁ τῆς Θεσσαλονικῆς κληρὸς εἶχε δούλους, ὡς ἄλλαι τοῦ κράτους ἐκκλησίαι· ἐν τούτοις λόγος τις τοῦ Εὐσταθίου μᾶς διδάσκει ὅτι τὸ παλαιὸν ἑλληνικὸν κομητάτον τῶν ἱεροδούλων ἐπεκράτει ἐν τῇ ΙΒ' ἐκατονταετηρίδι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου· οἱ ἱεροδούλοι οὗτοι ἦσαν ξένος καταγωγῆς. Ὁ ἄγιος, καίτοι ἐπνομαζόμενος Ἐλευθέριας, δὲν ἠδύνατο νὰ παρᾶσχῃ ἀσφαλὲς ἀσυλον εἰς τὸν ἐπικαλούμενον τὴν προστασίαν του ἰθαγενῆ δούλον, ἀφοῦ ἕκαστος πολίτης ἀκωλύτως ἠδύνετο ν' ἀποσπᾶσθαι ἀπὸ τοῦ ναοῦ τὸν φυγόντα δούλον αὐτοῦ.

Οἱ δῆμοι διηρημένοι εἰς σωματεῖα εἶχον τὸ δικαίωμα τῆς ὀπλοφορίας· τὸ πολυαριθμότερον καὶ τομηνρότερον σωματεῖον ἦν τὸ τῶν ναυτῶν, ἔχον ἰδίαν ἀρχὴν καὶ πολλὰ προνόμια· ὅλα τ' ἄλλα σωματεῖα παρηκολούθουν εἰς τὴν σημαίαν τῶν ναυτῶν ἐν περιπτώσει στάσεως ἢ διαδηλώσεως. Ἡ βυζαντινὴ ἱστορία μνημονεύει καὶ ἄλλων κοινοτήτων ἀπολαουσῶν τοῦ προνομίου τῆς ἀπαλλαγῆς στρατιωτικῆς φρουρᾶς, καὶ ἐξ ἰδίων ἐπαρκουσῶν εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν τειχῶν. Οὐδεμίαν ὅμως πόλιν διοργάνισε τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν μεθοδικώτερον τῆς Θεσσαλονικῆς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰσιδώρος ἀναφέρει ὡς τὸ κυριώτερον καθήκον τῶν Θεσσαλονικῶν ἀρχόντων τὴν σπουδὴν τῆς τακτικῆς ἐπιστήμης. Εἰς τὸν μεθοδικὸν διοργανισμόν τοῦ στρατοῦ τῆς, τὰς ἐπικρατούσας πατριωτικὰς ιδέας καὶ τὸ προεξάρχον πνεῦμα τῆς πειθαρχίας, ἡ Θεσσαλονικὴ ὀφείλει τὴν σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῶν πολυαριθμῶν βερβαρῶν, οἵτινες ἐπωφθαλμίων τὰ πλοῦτη αὐτῆς. Εἶδομεν ὅτι ἐν τῶν παλαιότερων προνομίων τῆς πόλεως συνίστατο εἰς τὴν ἀπουσίαν Ῥωμαϊκῆς φρουρᾶς. Ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς Λέοντος τοῦ Τριπολίτου (904) ἡ πόλις ὀργανίζει τὴν υπεράσπισιν διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων· ὁ παρεμβὰς βυζαντινὸς στρατηγὸς Νικήτας ἦν ἀπλοῦς τοποτηρητῆς τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος, ἀποσταλὴς ἵνα ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν ὀχύρωσιν τοῦ λιμένος· αἱ προκηρύξεις αὐτοῦ μόνον «ἄνδρας Θεσσαλονικεῖς» ἀναφέρουσιν. Ὁ στρατὸς συγκείμενος ἐκ τῶν δῆμων ἐδιοικεῖτο ὑπὸ ἰθαγενῶν ἀρχηγῶν. Μάρτυς αὐτόπτης τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἀλώσεως τῆς πόλεως εἰσφέρει τὴν ἀνδρίαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν τῶν υπερασπιστῶν τῆς πόλεως, οἵτινες ὑποκύψαντες εἰς τὸ πλῆθος ἐπρωτίμων νὰ βιβθῶσιν ἀπὸ τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν ἢ νὰ πνιγῶσιν εἰς φρέατα, ὅπως μὴ ἴδωσιν τὴν ὑποδούλωσιν τῆς πατρίδος. Ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος, στιγματίζων τὴν ἀνανδρίαν καὶ ἀφιλοτιμίαν τῶν παρευρεθέντων βυζαντινῶν στρατηγῶν, ἐπαινεῖ τοὺς γενναίους τῆς Θεσσαλονικῆς προμάχους, οἵτινες ἐμπνεόμενοι ὑπὸ θάρρους ἀρχαίου διενουκτέρευον ζῆστοι ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων· αὐταὶ αἱ γυναῖκες εἰργάζοντο καὶ ὡς ἀληθεῖς Ἀμαζόνες ἐπολέμουσαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συζύγων. Οἱ πολῖται στρατιῶται τῆς Θεσσαλονικῆς ἦσαν οὐ μόνον ταξόται ἀπαράμιλλοι, ἀλλὰ καὶ χειρισταὶ ἐπιδέξιοι τῶν πολεμικῶν μηχανῶν, ὅπερ ὑποθέτει ὅτι ὁ λαὸς ἐγυμναζέτο ἐν ταῖς ἐορτασίμοις ἡμέραις ἐν τῷ χειρισμῷ τῶν βαρέων πολεμιστηρικῶν ὀργάνων.

Οἱ προὔχοντες, καλούμενοι καὶ ἄρχοντες, ἀπετέλουν τὴν κυβερνώσαν τάξιν τῆς ὀλιγαρχικῆς ταύτης δημοκρατίας· ἐδιοικεῖτο εἰς στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ γένη, πολλὰκις ὅμως μέλη

τῆς αὐτῆς οἰκογενείας διέπρεπον συγχρόνως ἐν τοῖς ὄπλοις, ἐν τῷ πολιτευσθαι, ἐν τῷ ἱερατείῳ. Ἄγνωστος ἤμιν ἀριθμὸς ἀρχόντων ἀπετέλει τὴν βουλὴν ἢ σύγκλητον τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ ἀρχιερεῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνότιοι, ἐλάμβανον αὐτοδικαίως μέρος ἐν ταῖς διασκέψεσι τῆς βουλῆς. Ἐκ τῶν προϋχόντων τούτων ὁ λαὸς ἐξέλεγε τοὺς λεγομένους ἀρχοντας τοῦ κοινοῦ, τοὺς δικαστὰς, καὶ τοὺς ἐφόρους τῶν νοσοκομείων καὶ πτωχοτροφείων. Οἱ τελευταῖοι καλούμενοι κηδεμόνες καὶ φροντισταὶ ἐδιοικούν καὶ τὴν ἀστυνομίαν καὶ δικαιοματικῶς ἐκηδεμόνευον τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰς σχολαζούσας περιουσίας. Οἱ κηδεμόνες οὗτοι ἐκλεγόμενοι συνήθως μεταξὺ τῶν δικηγόρων δὲν ἐφημίζοντο ἐπὶ εὐθύτητι καὶ τιμιότητι· ὁ Κυδωνῆς τοὺς ἀποκαλεῖ καθάρματα, ἀγγίους θήρας· ὁ Καβάσιλας γράφει ὅτι ἐπάλουν τὴν δικαιοσύνην εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα καὶ κατέτρωγον τὰς ὀρφανικὰς περιουσίας. Ἄγνωστον εἰδικώτερον τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν κηδεμόνων· ἀναμφιβόλως ἐφόρευον καὶ τὰ θέατρα, τὰ ὁποῖα παραδόξως ἢ ἐν Θεσσαλονικῇ ἐκκλησίᾳ ἐπροστάτευον, ἐνῶ ὁ ἀλλαχοῦ τοῦ κράτους κληρὸς ἐδείχθη ὁ ἀμειλικτὸς τῆς σκηνῆς ἐχθρὸς. Ἡ ἀνάμιξις τῶν φροντιστῶν ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων δὲν ἀνήκεν αὐτοῖς παλαιῶθεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξαίρετικῆς περιπτώσεως ἠνάγκασε τὴν δημοκρατίαν τῶν Ζηλωτῶν, ἵνα ζητήσῃ ἀπὸ τοῦ ταμείου τῶν μονῶν ἐπιχορηγήσῃ τινὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως· ὁ Καβάσιλας ἀποκαλεῖ κλοπὴν τὴν παράνομον ταύτην παρέμβασις.

Ἡ Θεσσαλονικῆ εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀποπέλλῃ καὶ πρεσβευτὰς παρὰ τοῖς ξένοις ἡγεμόσι πρὸς διαπραγματεύσιν ἐμπορικῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων. Τὸ ἀξίωμα τοῦ πρεσβευτοῦ ἦν ἢ πατριωτικώτερον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἢ ἀκανθωδεστέρα καὶ μᾶλλον ἀχάριστος λειτουργία. Ἐπειδὴ τὰ ἔξοδα τῆς ὀδοποιίας καὶ τῆς παραστάσεως τῆς πρεσβείας ἐπεβάρυνον τὸ καινοτικὸν ταμεῖον, ὁ λαὸς ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συνήνει ὅπως καταβάλλῃ τοὺς ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισμένους φόρους πρὸς ἀποστολὴν, ἣν ἐξέλαμβανεν ὅσῳ πολυδάπανον τοσοῦτον καὶ ἀνωφελῆ. Ὁ Ἰσιδωρὸς παραινεῖ τὸν λαὸν ἵνα μὴ ἐπεμβαίῃ εἰς πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἐννοεῖ ὁ βαρὺς νοῦς τοῦ ὄχλου. Περὶ τὰ τέλη τῆς ἸΔ' ἐκατονταετηρίδος αἱ τῶν δήμων διαδηλώσεις καὶ ἀπειλαὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐφόβισαν τοὺς προύχοντας, ὥστε οὐδεὶς συνήνει εἰς ἀνάληψιν τοιοῦτου βάρους· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ προρρηθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Ἰσιδωρὸς ἐξεφώνησε τοὺς περιωθέντας δύο λόγους (1394), ἐξ ὧν πολλὰς ἀρῦόμεθα πληροφορίας περὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῆς πολιτείας.

Μεταξὺ τῶν προϋχόντων καὶ τῶν δήμων ἦ-

σαν οἱ μέσοι, οὓς ὁ Εὐστάθιος ἀποκαλεῖ διὰ τοῦ νεολατινικοῦ ὀνόματος βουργεῖοι (Bourgeois). Τὰ ἔγγραφα δὲν ἐξηγοῦσιν εὐκρινῶς ὅποιον πρόσωπον διεδραματίσκειν οἱ μέσοι ἐν ταῖς διαφόροις περιπετειαῖς τῆς πολιτείας· εἰκόζεται ὅτι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κλάσιν ταύτην ἀνήκον εἰς νεοπλούτους δημότας, ἦτοι τοὺς λεγομένους οἰκοκυραίους. Ἐν τῇ ἐπαναστάσει τῶν Ζηλωτῶν συνεταυτίσθησαν πρὸς τὸ δημοτικὸν στοιχεῖον, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι αἱ πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν σχέσεις τῶν μέσων δὲν ἦσαν τοσοῦτον εἰλικρινεῖς, ὥστε νὰ ἐξάλειψωσιν ἀπὸ τῶν νεοπλούτων τούτων οἰκοκυραίων τὴν παράδοσιν τῆς καταγωγῆς των.

Οἱ Ζηλωταὶ δὲν ἀπετέλουν χωριστὴν κλάσιν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβον οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐν ἔτει 1343 ἐκταραχῆς ἐπαναστάσεως. Καταργήσαντες τὴν δεσπόζουσαν ὀλιγαρχίαν οἱ Ζηλωταὶ ἀπεκήρυξαν τὴν ἐν Βυζαντίῳ κυβερνήσιν, ἐκήρυξαν τὴν δημοκρατίαν, ἐσφαζαν τοὺς βουλευτὰς, ἐδήμειυσαν τὰς περιουσίας τῶν ἀρχόντων καὶ ἐκακοποίησαν καὶ ἐξώρισαν πάντα ἑπαθὸν τοῦ βυζαντινοῦ κόμμματος. Ὁ Καντακουζηνὸς καὶ ὁ Γρηγορᾶς παριστῶσι τοὺς Θεσσαλονικεῖς Ζηλωτὰς ὡς τοὺς communards τῶν σημερινῶν χρόνων· ἡ ὁμολογία ὅμως ἀνδρὸς ἀξιότιμου, σοφοῦ καὶ ἐντοπιῶν παρουσιάζει τὴν δημοκρατίαν ταύτην ὑπὸ ἔποψιν ἡττον ἀπαισίαν.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Θεσσαλονίκης ἀνεκηρύχθη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τῶν Ζηλωτῶν· οὔτε οἱ πλούσιοι ἐγυμνώθησαν, οὔτε ἡ δικαιοσύνη ἐπνίγη· ἐξ ἐναντίας ὁ νόμος ἦν παντοδύναμος καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου ἀπεριόριστος, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ οἱ ἰδιῶται εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ σύρωσιν εἰς τὰ δικαστήρια τὴν κυβέρνησιν, ἐναντίον τῆς ὁποίας οἱ δικηγόροι ἐκτοξεύουσι τὰ δηκτικώτερα καὶ δυσφημώτερα τῶν ἐπιθέτων. Σπουδαῖον δικαστικὸν μνημεῖον εὐτυχῶς περιωθὲν ἀποδεικνύει καθαρῶς ὅτι οἱ Ζηλωταὶ ἦσαν ἀληθεῖς Ζηλωταὶ, δηλαδὴ φιλοπάτριδες, καὶ οὐχὶ συμμορία ἀλητῶν καὶ ὀρδῆ δολοφόνων, ὡς οἱ Βυζαντινοὶ ἐξεικόνισαν αὐτούς.

Πολιορκούμενοι ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καντακουζηνοῦ καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῦ Τούρκων, οἱ Ζηλωταὶ ἐζήτησαν χρηματικὴν τινὰ ἐπιχορηγήσιν ἀπὸ τοῦ ταμείου τῶν ἐν τῇ πόλει πολυαριθμῶν καὶ πλουσιῶν μονῶν, ὅπως ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν στρατιωτῶν. Οἱ μοναχοὶ διεμαρτυρήθησαν κατὰ τοιαύτης ἀναμίξεως τῆς πολιτείας ἐν τῇ περιουσίᾳ αὐτῶν, χαρακτηρίσαντες τὴν ἀξίωσιν τῆς κυβερνήσεως ὡς ἐκδίασιν τῆς τελευταίας θελήσεως τῶν διαθετῶν, οἵτινες ἐκληροδότησαν τὰ πλούτη των εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν πατρίδα. Σοφὸς δικηγόρος καὶ προύχων τῆς Θεσσαλονίκης, ὅστις δὲν ἐβλεπεν εὐμενῶς τὴν κυβερνήσιν τῶν Ζηλωτῶν, ὁ Νικόλαος Καβάσι-

λας, ἐπαρουσιάσθη ὡς ἐνθερμὸς ὑπερασπιστὴς τῶν μοναχῶν· ἡ δίκη ἤχθη ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῶν μοναχῶν ὁ Καβάσιλας παραθέτει καὶ αὐτὸ τὸ κείμενον τῶν προτάσεων τῶν Ζηλωτῶν· τὸ κυριώτερον τῶν τελευταίων ἐπιχειρήματ' εἶνε ὅτι, εἰ καὶ οὐδεὶς τοπικὸς, οὐδ' αὐτὸς ὁ Ῥωμαϊκὸς νόμος χορηγεῖ τῇ πολιτείᾳ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδίασεως τῆς τελευταίας τῶν διαθετῶν θελήσεως, ἐν τούτοις ἢ κατάχρησις, ἣν οἱ μοναχοὶ ἐποιοῦν τοσοῦτου πλούτου καὶ πρὸ πάντων ὁ κίνδυνος, δὲν διέτρεχε χριστιανικὴ πόλις πολιορκουμένη ὑπὸ Τούρκων, ἐπέτρεπον τῇ πολιτείᾳ ὅπως λάβῃ ἐλάχιστον μέρος χρημάτων διασπαθωμένου ὑπὸ ὄντων ἀργῶν καὶ ἀνωφελῶν τῇ κοινωσίᾳ, καὶ διὰ τῶν χρημάτων τούτων θρέψῃ τοὺς προμάχους τῆς πατρίδος, ἐσομένους συγχρόνως καὶ σωτῆρας αὐτῶν τῶν μονῶν.

Ἐν τῷ δικαστικῷ τούτῳ ἔγγραφῳ συνεχῶς μνημονεύονται δύο εἰδικοὶ τῆς Θεσσαλονίκης νόμοι, ὁ νόμος τῶν οἰκιστῶν καὶ ὁ νόμος τῶν ἀποικιστῶν· οἱ δύο οὗτοι νόμοι οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸν Ῥωμαϊκὸν νόμον, συνεχῶς ἀναφερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα ὁ πολιτικὸς, ἢ ὁ ἰδιωτικὸς νόμος. Αἱ Νεαρχαὶ τῶν αὐτοκρατορῶν δὲν εἶχον, ὡς φαίνεται, νομικὴν τινὰ ἰσχὺν ἐν Θεσσαλονικίᾳ· οἱ Ζηλωταὶ ἐπεκαλέσθησαν αὐτὰς, ἀλλ' ὁ Καβάσιλας ἀποκηρύττει τὸ κύρος αὐτῶν, ἐμπαίζων μάλιστα καὶ τὴν ἀξίωσιν τῶν αὐτοκρατορῶν ἵνα ἐπεμβαίνωσι καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ.

Διαφεύγει ἡμᾶς ὁ ὀργανισμὸς τῆς δημοκρατίας τῶν Ζηλωτῶν· περιεσώθη ὅμως σπουδαία ὁμολογία ἀπὸ ἐχθρικοῦ στόματος περὶ τῆς βίας τῆς πολιτείας ταύτης. Ὁ προσημειωθεὶς Καβάσιλας ἀνήκεν εἰς ἐν τῶν εὐγενεστέρων τῆς πόλεως γενῶν· εἰς τῶν προγόνων αὐτοῦ ἐγένετο ὁ πρῶτος ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ἀναγνωρισθεὶς δουξ τῆς Θεσσαλονίκης· ὡς ταιοῦτος ὁ Καβάσιλας δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρίσῃ κυβερνήσιν ἰδρυθεῖσαν ἐπὶ τῷ μονομερεῖ σκοπῷ τῆς καταργήσεως τῶν προνομίων τῆς οἰκογενειακῆς του κλάσεως. Ἐγκαταλιπὼν τὴν δημοκρατομένην πατρίδα ἤλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἄσυλον τῶν Θεσσαλονικέων φυγάδων, καὶ ἐγένετο δεκτὸς ἀνοικταῖς ἀγκάλαις ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καντακουζηνοῦ, τοῦ ἀποπομπίου τούτου τράγου τῶν Ζηλωτῶν. Πᾶσαι αἱ πρὸς τὸν μετανάστην ἐπιδαψιλευθεῖσαι θωπεῖαι τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς δὲν συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐκβυζαντινίσωσι τὸν ἀρχαῖκόν χαρακτῆρα τοῦ πρόσφυγος· διότι ἀληθῶς ὁ Καβάσιλας ἦν ἑλληνικὴ ψυχὴ, παραδόξως ἐπιπλεύσασα ἐπὶ τῶν κυμάτων τοῦ μεσαιωνικοῦ κατακλυσμοῦ· ἀκραιφνῆς Ἕλληνας καὶ τὸ φρόνημα καὶ τὴν καρδίαν, κατ' ἐπιφάνειαν συνηγόρει ὑπὲρ τῶν

προνομιῶν τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ ὅπως ὑπακούσῃ εἰς τὸν θεῖον τοῦ ἀρχιεπίσκοπον Νεῖλον ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ τότε διαίρουντα τὴν Ἀνατολὴν καλογηρικὰ ζητήματα, ἐνδομύχως ὅμως συνεπάθει πρὸς τοὺς Ζηλωτὰς, καὶ αὐτοὶ οἱ συγγενεῖς του πολλάκις τὸν ἐπέπληξαν ἐπὶ τῇ προσηλώσει εἰς θρησκευμα ἱστορικῶς πρὸ πολλοῦ λησμονημένον. Πρόδρομος τοῦ Πλήθωνος, ἢ μᾶλλον κρῖκος τῆς ἀδικερρήκου καὶ μυστηριώδους ἀλύσεως τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων, ὁ Καβάσιλας, δὲν ἐτόλμησε μὲν ὡς ὁ ἐν Σπάρτῃ φιλόσοφος νὰ ἐκσπενδοῖν κατὰ πρόσωπον τῆς ἐκκλησίας τὴν παράτολμον ἀναμύρφωσιν, ἔσχεν ὅμως τὴν φρόνησιν καὶ τὸν πρακτικὸν νοῦν νὰ συλλάβῃ ἄλλο καταλληλότερον σχέδιον, τὸν συνδυασμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐξ οὗ προέβλεπε τὴν σωτηρίαν τῆς ἐπικειμένουμένης πολιτικῆς υπάρξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τὸ βούλευμα τοῦ Καβάσιλα θ' ἀναλυθῆ κατωτέρω, ἡδὴ δὲ ἀκούσωμεν τὴν περὶ τῆς πολιτείας τῶν Ζηλωτῶν κρίσιν. Δημηγορῶν ἐνώπιον τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς ὁ Καβάσιλας δὲν εἶνε πλέον ὁ δικηγόρος, ὁ ὑπερασπιζόμενος τὴν ὑπόθεσιν οἰουδήποτε πελάτου, ἀλλ' ὁ Ἕλληνας, ὁ μὴ συναινῶν ἵνα ἴδῃ τὴν πατρίδα ἐξευτελιζομένην πρὸ τοῦ Βυζαντινοῦ. Ἡ ἐν τῷ παλατίῳ ἐκφωνηθεῖσα δημηγορία αὐτοῦ ἀρχεταὶ ἀπὸ τοῦ ἐγκωμίου τῆς Θεσσαλονίκης «τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἐστίς, ἐν ἡ διεσώθησαν τὰ λείψανα τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων, καὶ ἐξ ἧς φωταυγεῖς ἀκτῖνες ἀναπέμπονται ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα»· εἶτα ὁ ῥήτωρ ἐπαινεῖ τὸ δημοκρατικὸν τῆς ἑλληνικῆς ταύτης πολιτείας πολιτεύμα. Οἱ Ζηλωταὶ ἦσαν τότε οἱ κύριοι τῆς Θεσσαλονίκης· «ἡ πολιτεία αὐτῶν, εἶπεν ὁ Καβάσιλας, ἰδρύεται ἐπὶ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης, οἱ δὲ νόμοι αὐτῆς οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὀνειρευθεῖσαν πολιτείαν». Ἡ ἐντιμὸς αὕτη ὁμολογία ἀρκεῖ πρὸς ἀνάίρεσιν τοῦ Γρηγορᾶ ἐξεικονίσαντος τοὺς Ζηλωτὰς ὡς κοινωνιστὰς, καὶ ἀνατροπεῖς παντὸς ἀνθρωπίνου νόμου.

Ἡ σημαία τῶν Ζηλωτῶν ἦν ὁ σταυρὸς, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἐν Θεσσαλονικῇ δημοκράται ἦσαν φανατικοὶ ἄνθρωποι, ἢ καὶ ὅπαδοι τινὸς τῶν τότε λυμαινομένων τῶ κράτος θρησκευτικῶν αἱρέσεων, τῆς τῶν λεγομένων Παλαμιτῶν καὶ τῆς τῶν Βαλαμιτῶν. Ἡ μοναχικὴ αὕτη διένεξις περιορίσθη εἰς μόνον τὰ κελλῖα τῶν ἐν Θεσσαλονικῇ μοναχῶν. Αὐτὸς ὁ Παλαμᾶς οὐδεμίαν ἔχαιρε παρὰ τοῖς Ζηλωταῖς ὑπόληψιν ἀγιότητος, ἀφοῦ ἡ δημοκρατία τὸν ἀπεκήρυξε καὶ δὲν τῷ ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσοδόν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ Θεσσαλονικῆ δὲν ἠδύνατο ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἀνθρωπίνου φέροντα συστατικὰ γράμματα τοῦ αὐτοκράτορος Καντακουζηνοῦ, πρὸς

ὄν ἡ ἐλευθέρα πολιτεία δὲν ὑπέκειτο. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Παλαμά καὶ τοῦ Βαρλαάμ πόλεμος ὁσημέραι ἐλάμβανεν ἀπειλητικὰ διαστάσεις, ὁ περιώνυμος Κωνσταντῖνος Ἀρμενόπουλος, κριτὴς τότε τῆς πολιτείας, ἐξεκάλεσε τὴν σκανδαλώδη διένεξιν ἐνώπιον τοῦ πατριαρχείου δι' ὑπομνήματος, ἐν ᾧ ἀπεδείκνυεν ὅτι ἀμφότεροι αἱ διαμαχόμενοι μερίδες πολὺ ἀπεμακρύνοντο τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς πίστεως. Μανιώδεις οἱ Παλαμίται καὶ οἱ Βαρλααμίται, ἐλησμόνησαν πρὸς στιγμὴν τοὺς ἀμοιβαίους διαπληκτισμούς καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ περιφανοῦς νομοδιδασκάλου, ἀποκαλοῦντες αὐτὸν νέον αἰρεσιάρχη, καὶ ἐκπλύνοντες διὰ τῶν ἀγοραίων ἐκείνων καὶ κενῶν ὕδρευον, τὰς ὁποίας ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ θρασύτης ἔχουσι πάντοτε προχείρους, ὡσάκις ἡ διαύγεια τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐπιβάλλουσι σιωπὴν εἰς τὴν φλυαρίαν καὶ τὴν ἀγυρτίαν.

[Ἐπιτελεῖ τὸ τέλος].

Ο ΠΑΤΗΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ

[Μυθιστορία Λ. Ἀλεβύ. — Μετάφρασις Π. Γ. Φέρπου].

Συνίτια' 1811, 312.

Β'

Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ ὠνομάζετο Ἰωάννης Ραιναλδὸς καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ ἱατροῦ τοῦ ἀναπαυομένου ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Λογγεβάλ. Ὅτε δὲ ὁ πατὴρ Κωνσταντῖος τῷ 1846 ἐλθὼν ἀποκατεστάθη ἐν τῇ μικρᾷ ἐφημερίᾳ, ἱατρὸς τις Ραιναλδὸς, πάππος τοῦ Ἰωάννου, κατῴκει ἐν χαριστάτῳ οἰκίσκῳ ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῆς Σουβινῆς, μεταξὺ τῶν δύο ἐπαύλεων Λογγεβάλ καὶ Λαβαρδέν.

Μάρκελλος ὁ υἱὸς τοῦ ἱατροῦ Ραιναλδου ἀπεπεράτου ἤδη ἐν Παρισίαις τὰς ἐν τῇ ἱατρικῇ σπουδᾷς του. Ἦτο δὲ φιλοπονῶτατος καὶ εὐφυέστατος, καὶ ἠρίστευσε κατὰ τὸν διαγωνισμόν. Ἐν ᾧ δὲ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ διαμείνῃ ἐν Παρισίαις καὶ νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του... τὰ πάντα δὲ τῷ προεμήνυον εὐτυχέστατον καὶ λαμπρότατον μέλλον, αἰφνης τῷ 1852 ἔλαβε τὴν εἰδήσιν τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς του ἐξ ἀσποπληξίας. Ὁ Μάρκελλος ἔσπευσεν εἰς Λογγεβάλ αἰμάσσουσαν ἔχων τὴν καρδίαν, διότι ἐλάτρευε τὸν πατέρα του. Διήλθε δύο μῆνας μετὰ τῆς μητρὸς του καὶ ἔπειτα εἶπε πρὸς αὐτὴν περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Παρισίους.

— Ἀληθινά, τῷ εἶπεν ἡ μήτηρ, πρέπει νὰ φύγῃς.

— Πῶς! νὰ φύγω; ... νὰ φύγωμεν. Μήπως

νομίζετε ὅτι θὰ σὰς ἀφήσω ἐδῶ ὀλομόναχον; ... θὰ σὰς πᾶρω μαζί μου.

— Νὰ ὑπάγω νὰ ζήσω εἰς Παρισίους! ... Νὰ ἀφήσω τὸν τόπον τοῦτον ὅπου ἐγεννήθην, ὅπου ἔζησεν ὁ πατὴρ σου καὶ ἀπέθανε! ... Δὲν θὰ δυνηθῶ, υἱέ μου, ποτέ! Πήγαινε μόνος ἀπ' οὐ τὸ στάδιόν σου καὶ τὸ μέλλον σου εἶν' ἐκεῖ κάτω. Ἐγὼ σὲ εἰσεύρω, εἰσεύρω ὅτι δὲν θὰ με λησμονήσῃς, ὅτι θὰ ἔρχεσαι νὰ με βλέπῃς συχνά, πολὺ συχνά.

— Ὅχι, μητέρα μου, ἀπεκρίθη, θὰ μείνω. Καὶ ἔμεινεν. ... Αἱ ἐλπίδες του, τὰ φιλόδοξα ὄνειρά του, τὰ πάντα διὰ μιᾶς ἐσθέθησαν, ἐξηφανίσθησαν, καὶ ἐν μόνον πρᾶγμα παρέμεινε, τὸ καθήκον τοῦ νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ μόνην τὴν ἡλικιωμένην καὶ πάσχουσαν μητέρα του. Ἐν τῷ καθήκοντι δὲ τούτῳ, ὕπερ ἀπλῶς ἀπεδέξατο καὶ ἀπλῶς ἐξεπλήρωσεν, ἀνεύρε τὴν εὐδαιμονίαν του. Ἄλλως τε, τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, ἐν τῷ καθήκοντι εὐρηται ἡ εὐδαιμονία.

Ὁ Μάρκελλος ἀσμένως καὶ προθύμως ὑποκύψας ὑπὸ τὴν νέαν κοινωνικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, ἐξηκολούθησε τὸν βίον τοῦ πατρὸς του, ἀναλαβὼν τὴν συνέχειαν τῆς αὐλακῆς ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς θέσεως ἐν ἣ ἐγκατέλιπεν αὐτὴν ὁ πατὴρ του. Ἐπεδόθη δὲ ὀλοθύμως ἀνευ τῆς ἐλαχίστης λύπης ἢ ἐπιλογισμοῦ εἰς τὸ ἀφανὲς ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ τοῦ χωρίου. Ὁ πατὴρ τῷ κατέλιπεν ὀλίγα τινὰ μετρητά, ὀλίγην γῆν. Ἐξῆ δὲ ὅσον οἶόν τε ἀπλούστατα, καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ βίου του ἀνῆκεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, παρ' ὧν οὐδέποτε ἠθέλησεν νὰ λάβῃ οὐδ' ὀβολόν· τούτο δὲ ἦτο ἡ μόνη αὐτοῦ πολυτέλεια καὶ σπατάλη.

Συναντήσας τῷ 1855 νεάνιδα ἄπορον μὲν ἀλλὰ χαρίεσσον καὶ ἔρημον, τὴν ἐνουμφεῦθη, καὶ εὐθύς τὸ ἐπόμενον ἔτος θλιψίς μεγάλη καὶ μεγάλη χαρὰ ἐπῆλθε ταυτοχρόνως εἰς τὸν ἱατρὸν ἀπέθανεν ἡ γηραιὰ μήτηρ του καὶ ἐγεννήθη ὁ υἱὸς του Ἰωάννης· ὥστε μεταξὺ ἐξ ἑβδομάδων ὁ πατὴρ Κωνσταντῖος ἀπήγγειλε τὴν νεκρόσιμον ἀκολουθίαν ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς μάμμης καὶ παρεστάθη ὡς ἀνάδοχος κατὰ τὴν βᾶπτισιν τοῦ ἐγγόνου.

Ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ἱατρὸς συνεχῶς συναντῶμενοι παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τῶν πασχόντων καὶ τῶν ἀποθνησκόντων, μιᾶ καρδίᾳ τε καὶ ὁρμῇ προσεικλύσθησαν καὶ προσήγγισαν πρὸς ἀλλήλους, αἰσθανόμενοι ὅτι τῆς αὐτῆς ἦσαν οἰκογενεῖας, τῆς αὐτῆς φυλῆς, τῆς τῶν συμπαθῶν, τῶν δικαίων καὶ τῶν εὐεργετικῶν ἀνθρώπων.

Τὰ ἔτη διεδέχοντο ἄλληλα ἀτάραχα, εὐάρεστα, εἰρηνικὰ ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῷ καθήκοντι. Ὁ Ἰωάννης ἠύξανε... Παρὰ τοῦ πατρὸς του ἔμαθε τὰ πρῶτα τῆς ὀρθογραφίας μαθηματικά, παρὰ δὲ τοῦ ἱερέως τὰ τῆς λατινικῆς. Ἦτο δὲ ὁ Ἰωάννης ἐπιμελής καὶ φιλόπονος καὶ

τοσοῦτον προάδευσεν, ὥστε οἱ καθηγηταὶ του — μάλιστα δὲ ὁ ἐφημέριος — κατέστησαν μετὰ τινὰ ἔτη ἐν δεινῇ ἀμηχανίᾳ, διότι ὁ μαθητὴς ἐγένετο πολὺ κρείττων αὐτῶν. Τότε δὲ ἡ κόμησσαν, ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρὸς τῆς ἐλθοῦσα κατώκησεν ἐν Λαβαρδέν μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Παύλου καὶ τοῦ διδασκάλου του. Ὁ Παῦλος ἦτο χαρίεις μὲν νεανίας, ἀλλὰ ἀμελέστατον ἀνθρώπων.

Ἡ κυρία Λαβαρδέν ἠγάπα πολὺ τὸν ἱατρὸν ἡμέραν δὲ τινὰ εἶπε πρὸς αὐτόν:

— Στέλλετέ μου κάθε πρωὶ τὸν Ἰωάννην καὶ ἐγὼ θὰ σὰς τον στέλλω ὀπίσω καθ' ἐσπέραν. Ὁ διδασκάλος τοῦ Παύλου εἶνε ἀνθρώπος ἐξαιρετός καὶ θὰ διεγείρῃ τὴν φιλοπονίαν τῶν παιδίων μας... Θὰ μοι κάμετε μάλιστα καὶ χάριν, διότι ὁ Ἰωάννης θὰ δώσῃ τὸ καλὸν παράδειγμα εἰς τὸν Παῦλον.

Τὰ πράγματα οὕτω πως ἐκानονίσθησαν καὶ ὁ μικρὸς ιδιώτης ἔδωκε τῷ ὄντι εἰς τὸν μικρὸν εὐγενῆ ἔξοχα παραδείγματα φιλοπονίας καὶ ἐπιμελείας· ἀλλὰ τὰ ἔξοχα ταῦτα παραδείγματα οὐδὲν ὠφέλησαν.

Ἐξερράχη ὁ πόλεμος. Τῇ 14 Νοεμβρίου, περὶ ὥραν 7 π. μ., οἱ ἐπίστρατοι τῆς πόλεως Σουβινῆς συνηθροίζοντο ἐν τῇ μεγάλῃ πλατείᾳ καὶ ἱερεὺς μὲν τοῦ τάγματος αὐτῶν ἦτο ὁ πατὴρ Κωνσταντῖος, ἀρχίατρος δὲ ὁ ἱατρὸς Ραιναλδὸς, ὧν ὁ μὲν ἦτο ἐτῶν δύο καὶ ἐξήκοντα, ὁ δὲ πενήκοντα, ἀμφότεροι ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ γενναίου φρονήματος ἐμφορούμενοι.

Τὸ τάγμα ἀπερχόμενον διήλθε διὰ τοῦ Λογγεβάλ, πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ ἱατροῦ. Παρὰ τὸ ἄκρον τῆς ὁδοῦ ἀνέμενε ἡ σύζυγος τοῦ ἱατροῦ μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς. Καὶ τὸ μὲν παιδίον ὤρμησεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρὸς του ἀνακραζόν: «Πᾶρέ με, πατέρα, καὶ μένα», ἡ δὲ μήτηρ ἔκλαιεν. Ὁ ἱατρὸς κατεφίλησεν ἐπανεπιλημένως ἀμφοτέρους καὶ ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του.

Ἡ ὁδὸς μετὰ ἑκατὸ βήματα ἐκάμπτετο, ἐκεῖ δὲ ὁ ἱατρὸς στραφεὶς ἀπέστειλε πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν του μακρὸν βλέμμα... τὸ πανύστατον! Δὲν ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ.

Τῇ 8 Ἰανουαρίου 1871 τὸ τάγμα τῆς πόλεως Σουβινῆς προσέβαλλε τὸ χωρίον Βιλλερσέζελ κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Πρώσων, οἵτινες ὀχυρώσαντες αὐτὰ ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ κατεπευροδόγησαν τοὺς ἐπερχομένους Γάλλους.

Στρατιώτης τις ἐκ τῶν προμάχων ἔλαβε σφαίραν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στήθους καὶ ἔπεσεν. Οἱ στρατιῶται ταράσσονται καὶ διστάζουσιν, ἀλλ' οἱ ἀξιωματικοὶ προστάσουσιν: «Ἐμπρός! ἔμπρός!» καὶ οἱ ἄνδρες πατοῦντες ἐπὶ τοῦ κατακειμένου συστρατιώτου των καὶ ὑπὸ χάλιαζαν σφαιρῶν βαίνοντες, εἰσήλασαν εἰς τὸ χωρίον.

Ὁ ἱατρὸς Ραιναλδὸς καὶ ὁ πατὴρ Κων-

ΤΟΜΟΣ 18'—1888.

στάντιος παρηκολούθουν τὸ στρατεύμα. Ἐστάθησαν λοιπὸν πρὸ τοῦ τραυματίου, αὐ τὸ αἷμα ἔρρεε ποταμηδὸν ἐκ τοῦ στόματος.

— Τίποτε δὲν γίνεται, εἶπεν ὁ ἱατρὸς κύψας πρὸ τοῦ τραυματίου, ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκει, εἶνε ἰδικὸς σὰς, πάτερ Κωνσταντῖε.

Καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς ἔκλινε τὸ γόνυ πρὸ τοῦ ἐπιθανάτου στρατιώτου, ὁ δὲ ἱατρὸς ἐγέρθεις προύκωρσε πρὸς τὸ χωρίον. Ἀλλὰ πρὶν ἢ προσβῆ δεκά βήματα ἐστάθη, ἐπληξεν τὸν ἀέρα δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν του καὶ διὰ μιᾶς ἔπεσε κατὰ γῆς. Ὁ ἱερεὺς ἔδραμε πρὸς αὐτόν καὶ τον εὔρε νεκρὸν, προσβλήθέντα ὑπὸ σφαίρας κατὰ τὸν κρόταφον.

Τὴν ἐσπέραν τὸ χωρίον ἦτο ἡμέτερον καὶ τὴν ἐπαύριον κατετίθετο ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Βιλλερσέζελ τὸ πτώμα τοῦ ἱατροῦ Ραιναλδου. Μετὰ δύο μῆνας ὁ πατὴρ Κωνσταντῖος ἐκόμισεν εἰς Λογγεβάλ τὸ φέρετρον τοῦ φίλου του, καὶ ὄπισθεν τοῦ φερέτρου κατὰ τὴν ἐκφορὰν ἐβάδιζεν ὀρφανὸν παιδίον. Ὁ Ἰωάννης εἶχεν ἀπολέσῃ καὶ τὴν μητέρα του, ἦτις ἄμα μαθούσα τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς τῆς ἔμεινεν εἰκοσιτέσσαρας ὥρας κατεπτοημένη, καταθεβλημένη, ἀναυδός, ἀδάκρυτος, ἔπειτα κατελήθη ὑπὸ πυρετοῦ, ὑπὸ παραληρημάτων, καὶ τέλος μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας τὴν ἐπῆρεν ὁ θάνατος.

Οὕτω δὲ ὁ Ἰωάννης ἀπέμεινεν ἔρημος. Καὶ ἐκ τῆς οἰκογενεῖας ἐκείνης, ἐν ἣ πάντες ἀπὸ αἰῶνος ἤδη ἦσαν ἄνθρωποι καλοὶ κάγαθοί, ὑπελείπετο ἐν μόνον παιδίον ἐτῶν δεκατεσσάρων, κλίνον τὸ γόνυ ἐπὶ τάφου καὶ ὑπισχνόμενον καὶ αὐτὸ νὰ γείνη ὅ τι ἦτο ὁ πάππος του καὶ ὅ τι ἦτο ὁ πατὴρ του, καλὸν κάγαθόν. Ἐχει ἡ πατρὶς ἡμῶν τοιαύτας οἰκογενεῖας, καὶ πολὺ, πολὺ πλείονας ἢ ὅσον δὲν τολμῶσι νὰ εἰπωσιν. Ἡ τάλαινα ἡμῶν πατρὶς πολλαχῶς κατεσυκοφαντήθη ὑπὸ τινῶν μυθιστοριογράφων, οἵτινες ζωγραφούσιν αὐτὴν βεβιασμένως καὶ καθ' ὑπερβολήν. Ἄλλ' εἶνε ὄντως ἀληθὲς ὅτι ἡ ἱστορία τῶν καλῶν κάγαθῶν εἶνε πολλὰκις μονότονος, καὶ ἀπόδειξις τὸ ἀνά χειρὰς διήγημα.

Ὁ Ἰωάννης ἠσθάνθη τὴν λύπην του ὡς ἀνὴρ τέλειος, πολὺν δὲ χρόνον διετέλεσε περίλυπος καὶ σιωπηλός. Τὴν ἐσπέραν τῆς κηδείας τοῦ πατρὸς του ὁ πατὴρ Κωνσταντῖος παρέλαβε τὸν Ἰωάννην εἰς τὸ πρεσβυτέριον. Ἡ ἡμέρα ἦτο βροχερὰ καὶ ψυχρὰ, ὁ ὀρφανὸς παῖς ἐκάθισε παρὰ τὴν ἐστίαν, ὁ ἱερεὺς ἀνεγίνωσκε τὸ εὐχολογίον του, ἡ γηραιὰ Παυλίνα ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο τακτοποιούσα τὰ πράγματα. Οὕτω δὲ μία ὥρα παρήλθε μετὰ σιωπῆς. Αἰφνης ὁ Ἰωάννης ὑψῶν τὴν κεφαλὴν:

— Νοννέ μου, ἠρώτησεν, ὁ πατὴρ μου μ' ἔφησε τίποτε;

Τοσοῦτον παράδοξος ἦτο ἡ ἐρώτησις αὐτῆ,

ὥστε ὁ ἱερεὺς ἐκθαμβος γενόμενος ἐνόμισεν ὅτι παρήκουσε.

— Μ' ἐρώτησες ἐὰν ὁ πατήρ σου ; . . .

— Μάλιστα ἐὰν ὁ πατήρ μου μ' ἄφησε τίποτε.

— Μάλιστα, σ' ἄφησε.

— Πολλά, δὲν εἶν' ἀλήθεια ; Πολλάκις ἤκουσα νὰ λέγουν ὅτι ὁ πατήρ μου ἦτο πλούσιος. Καὶ ἄν πόσα μ' ἄφησεν ἐπάνω κάτω ;

— Ἐεὐρω ἡ γὰρ, παιδί μου ! . . . Μ' ἐρωτᾷς πράγματα. . .

Ὁ τάλας ἱερεὺς ἠσθάνετο σπαρασσομένην τὴν καρδίαν του· τοιαύτη ἐρώτησις ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ ! Ἐπίστευσεν ἐν τούτοις ὅτι ἐγίνωσκε τὴν καρδίαν τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ταύτῃ δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ ἔχωσι χώραν τοιοῦτοι διαλογισμοί.

— Σὰς παρακαλῶ, νοννέ μου, πῆτέ μου, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἰωάννης μετὰ γλυκύτητος. Θάσας εἰπῶ εὐθὺς διατί σὰς ἐρωτῶ.

— Λέγουν ὅτι ὁ πατήρ σου εἶχε διακοσίας ἢ τριακοσίας χιλιάδας φράγκων.

— Καὶ εἶνε πολὺ αὐτὸ τὸ ποσόν ;

— Βέβαια εἶνε πολὺ.

— Καὶ εἶνε ὅλον ἰδικόν μου ;

— Βέβαια, ὅλον εἶνε ἰδικόν σου.

— Α ! τὸσον τὸ καλλίτερον ! διότι τὴν ἡμέραν ποῦ ὁ πατήρ μου ἐφρονεῖτο ἐκεῖ κάτω, εἰς τὸν πόλεμον, οἱ Πρωσσοὶ ἐφόνευσαν καὶ τὸν υἱὸν μίαν πτωχῆς γυναικὸς· τῆς κυρᾶς Κλεμέντας, τὴν γνωρίζετε, ἐφόνευσαν καὶ τὸν ἀδελφὸν τῆς Ροζαλίας, μὲ τὸν ὅποιον ἐπαίζαμεν ὅταν ἤμουν μικρὸ παιδάκι. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι πλούσιος καὶ ἐκεῖνοι εἶνε πτωχαί, θέλω νὰ μοιράσω μὲ τὴν κυρὰ Κλεμέντα καὶ μὲ τὴν Ροζαλίαν τὰ χρήματα ποῦ μ' ἄφησεν ὁ πατήρ μου.

Τὰς λέξεις ταύτας ἀκούων ὁ ἱερεὺς ἠγέρθη, ἔλαβε τὰς χεῖρας τοῦ Ἰωάννου καὶ ἔλκων αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν τὸν περιέβαλε διὰ τῶν βραχιόνων του. Ἡ πολιὰ κεφαλή ἐπεστηρίχθη ἐπὶ τῆς ξανθῆς κεφαλῆς, καὶ δύο δάκρυα χονδρὰ ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ γηραιοῦ ἱερέως, κατέρρευσαν βραδέως ἐπὶ τῶν πρειῶν του καὶ εἰσέδυσαν εἰς τὰς ρυτίδας τοῦ προσώπου του. Ἐν τούτοις ὁ ἱερεὺς ὤφειλε νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν Ἰωάννην ὅτι καὶ τοι ἦτο κύριος τῆς πατρικῆς του κληρονομίας, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ τὴν διαθέσῃ κατὰ βούλησιν, ἐμελλε δὲ νὰ συγκροτηθῇ οἰκογενειακὸν συμβούλιον καὶ νὰ διορισθῇ τις κηδεμών.

— Σεῖς, βέβαια, νοννέ μου ;

— Ὅχι ἐγὼ, παιδί μου, διότι κατὰ τὸν νόμον μας οἱ ἱερεῖς δὲν γίνονται κηδεμόνες. Θὰ διορίσουν, πιστεύω, τὸν κύριον Λενιέν, τὸν συμβολαιογράφον τῆς Σουβινῆς, ὅστις ἦτο εἰς τῶν ἀρίστων φίλων τοῦ μακαρίτου πατρὸς σου. Εἰς ἐκεῖνον λοιπὸν λέγεις τὴν ἐπιθυμίαν σου.

Καὶ ὄντως ὁ κύριος Λενιέν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ οἰκογενειακοῦ συμβουλίου κηδεμών. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοσοῦτον συμπαθητικὴ, ὥστε ὁ συμβολαιογράφος συνήνεσε νὰ παραχωρηθῶσιν ἐκ τῶν τόκων δισχιλία καὶ τετρακόσια φράγκα κατ' ἔτος, ἅτινα καὶ διενέμοντο εἰς τε τὴν κυρὰν Κλεμένταν καὶ τὴν μικρὰν Ροζαλίαν, τακτικῶς μέχρι τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ Ἰωάννου.

Καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἡ κυρία Λαβαρδὲν ἐφάνη γυνὴ τελεία. Ἐλθοῦσα εἶπεν εἰς τὸν ἱερέα :

— Πάτερ Κωνστάντιε, δότε μοι τὸν Ἰωάννην νὰ τον ἔχω ἐγὼ μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῶν σπουδῶν του. Κατ' ἔτος θὰ σὰς τον φέρω κατὰ τὰς διακοπὰς. Μὴ νομίζετε δὲ ὅτι διὰ τῆς προτάσεώς μου ταύτης θέλω νὰ σὰς κάμω χάριν, εἰς ἐμὲ μᾶλλον θὰ γείνη χάρις, τὴν ὁποῖαν καὶ σὰς ζητῶ. Δὲν δύναμαι νὰ εὐχηθῶ τι καλλίτερον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ μου. Ἀνγκιᾶζομαι μετὰ λύπης μου νὰ ἀπομακρυνθῶ προσωρινῶς ἀπ' ἐδῶ, διότι ὁ Παῦλος θέλει νὰ γείνη στρατιωτικὸς, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Στρατιωτικὴν σχολὴν, καὶ μόνον ἐν Παρισίοις θὰ εὐρωτῶν διδασκάλους καὶ τὰ ἀναγκαζιούντα μέσα. Θὰ ὀδηγήσω τὰ παιδία εἰς Παρισίους, θὰ ἀνατραφῶσιν ὁμοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν μου, ὡς ἀδελφοί. Οὐδεμίαν θὰ κάμω διάκρισιν μεταξὺ αὐτῶν. Περὶ τούτου δύνασθε νὰ εἰσθε πεπεισμένοι.

Δύσκολον ἦτο νὰ μὴ γείνη ἀποδεκτὴ τοιαύτη τις πρότασις. Καὶ καὶ μὲν ὁ γηραιὸς ἐφημέριος ἐπεθύμει διακαῶς νὰ ἔχη παρ' ἑαυτῶν τὸν Ἰωάννην καὶ ἠσθάνετο τὴν καρδίαν του κατασπαρασσομένην, διανοούμενος τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦτον. Ἀλλὰ ποῦ ἔκειτο τὸ συμφέρον τοῦ παιδίου ; Ἴδου τί μόνον ὤφειλε νὰ ἐρωτήσῃ ἑαυτὸν, τὰ δὲ λοιπὰ ἦσαν μηδέν . . . Προσεκάλεσαν τὸν Ἰωάννην.

— Παιδί μου, τῶ εἶπεν ἡ κ. Λαβαρδὲν, θέλεις νὰ ἔλθῃς νὰ μείνῃς μαζί μου καὶ μὲ τὸν Παῦλον ὀλίγα ἔτη ; Θά σὰς πάρω καὶ τοὺς δύο εἰς Παρισίους.

— Εἰσθε, κυρία, πολὺ καλὴ, ἀπεκρίθη ὁ Ἰωάννης· ἀλλὰ πόσον ἐπιθυμῶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνω ἐδῶ !

Καὶ ταῦτα λέγων παρετήρει τὸν ἐφημέριον, ὅστις ἀπέστρεψε τοὺς ὀφθαλμούς.

— Καὶ διατί νὰ φύγωμεν ; Διατί νὰ μὰς πάρετε τὸν Παῦλον καὶ ἐμὲ !

— Διότι μόνον ἐν Παρισίοις θὰ δυναθῆτε νὰ ἀποπερατώσετε σπουδαίως καὶ ἐπωφελῶς τὰς σπουδὰς σας. Ὁ Παῦλος θὰ προπαρασκευασθῇ νὰ δώσῃ εξετάσεις διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Στρατιωτικὴν σχολὴν. Εἰξεύρεις ὅτι θέλει νὰ γείνη στρατιωτικὸς.

— Καὶ ἐγὼ, κυρία, θέλω νὰ γείνω.

— Σὺ στρατιωτικὸς ! εἶπεν ὁ ἐφημέριος, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὁ πατήρ σου τοιαύτην γνώμην . . . Πολλάκις ἐνώπιόν μου ὁ πατήρ σου ἔκχεε λόγον περὶ τοῦ μέλλοντός σου, περὶ τοῦ σταδίου σου. Ἐπρόκειτο νὰ γείνης ἰατρός, καὶ ὡς ἐκεῖνος ἰατρός τῆς ἐξοχῆς ἐν Λογγεβάλ. . . καὶ ὡς ἐκεῖνος νὰ βοηθῆς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ὡς ἐκεῖνος νὰ θεραπεύῃς τοὺς ἀσθενεῖς, Ἰωάννη, τέκνον μου, ἐνθυμήσου.

— Ἐνθυμοῦμαι, ἐνθυμοῦμαι.

— Τότε λοιπὸν πρέπει νὰ κόμης ὅ τι θέλεν ὁ πατήρ σου . . . τούτο εἶνε τὸ καθήκόν σου, Ἰωάννη, τούτο εἶνε τὸ καθήκόν σου. Πρέπει νὰ υπάγῃς εἰς Παρισίους. Προτιμᾷς νὰ μείνῃς ἐδῶ, ὦ ! τὸ καταλαμβάνω . . . καὶ ἐγὼ τὸ ἐπεθύμουν διακαῶς . . . ἀλλὰ δὲν γίνεται . . . Πρέπει νὰ υπάγῃς εἰς Παρισίους νὰ ἐργασθῆς, νὰ ἐργασθῆς πολὺ. Περὶ τούτου δὲν ἔχω τὴν παρὰμικρὰν ἀνησυχίαν, διότι εἰξεύρω ὅτι εἶσαι υἱὸς τοῦ πατρὸς σου. Θὰ γείνης ἐντιμὸς καὶ φιλόπρονος, δὲν εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ υπάρξῃ τοῦτο ἀνευ ἐκεῖνου. Καὶ ἡμέραν τινὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς σου, ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐν ᾧ τοσαύτας ἐπράξεν ἀγαθοεργίας, οἱ πτωχοὶ τῆς ἐξοχῆς ταύτης θὰ ἀνέυρουν ἄλλον ἰατρὸν Ραιναλδὸν, ὅστις καὶ αὐτὸς προθύμως θὰ τοὺς ἀνακουφίξῃ. Καὶ ἐγὼ δὲ ἐὰν τυχὸν εἶμαι ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον, τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην θὰ εἶμαι τὸσον εὐτυχῆς, τὸσον εὐτυχῆς ! . . . Ἀλλὰ δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ ὀμιλῶ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου . . . Δὲν ἐπρεπε μάλιστα . . . νὰ ἀναμιγνύωμαι. Ἀλλὰ τὸν πατέρα ὀφείλεις νὰ συλλογισθῆς. Σοὶ το ἐπαναλαμβάνω, Ἰωάννη, αὐτὴ ἦτο ἡ προσφιλεστάτη του εὐχή. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τὴν ἐλησμόνησες.

— Ὅχι, δὲν τὴν ἐλησμόνησα· ἀλλ' ἐὰν ὁ πατήρ μου με βλέπῃ καὶ μ' ἀκούῃ, εἶμαι βέβαιος ὅτι με νοεῖ καὶ με συγχωρεῖ, διότι ἔνεκα αὐτοῦ . . .

— Ἐνεκα αὐτοῦ !

— Μάλιστα, ὅταν ἔμαθα ὅτι ἀπέθανε καὶ ἐπληροφόρηθη πῶς ἀπέθανε, παρευθὺς χωρὶς νὰ λάβω ἀνάγκην νὰ σκεφθῶ εἶπα ὅτι θὰ γείνω στρατιωτικὸς . . . καὶ θὰ γείνω στρατιωτικὸς ! . . . Νοννέ μου, καὶ σεῖς, κυρία, σὰς παρακαλῶ, μὴ μ' ἐμποδίσετε . . .

Καὶ ὁ παῖς ἔκλαυσε πικρῶς ὑπὸ δεινῆς ἀπογνώσεως καταληρηθείς. Ἡ δὲ κόμησσα καὶ ὁ ἱερεὺς τὸν ἐπαρηγόρουν διὰ λόγων ἡπίων.

— Καλὰ . . . καλὰ . . ., παιδί μου . . ., εἴμεθα σύμφωνοι, ὅπως θέλεις, ὅπως θέλεις . . .

Ἀμφότεροι δὲ διενουνοῦντο : ὁ καιρὸς ὀδηγός. Ὁ Ἰωάννης εἶν' ἔτι παῖς, καὶ τοῦ χρόνου προιόντος θὰ μεταβάλλῃ γνώμην. Ἀλλ' ἀμφότεροι ἠπατώντο, διότι ὁ Ἰωάννης οὐδόλως μετέβαλε γνώμην.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1876 ὁ μὲν Παῦ-

λος δὲν ἐγένετο δεκτὸς ἐν τῇ Στρατιωτικῇ σχολῇ, ὁ δὲ Ἰωάννης ἔλαχεν ἐνδέκατος ἐν τῇ Πολυτεχνικῇ σχολῇ.

Τὴν δὲ ἡμέραν καθ' ἣν ἐκοινοποιήθη ὁ κατάλογος τῶν ὑποψηφίων, ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν ἀνάδοχόν του :

« Ἐγείνα δεκτὸς καὶ πολὺ καλά, διότι ὅταν ἀποροιτήσω θὰ καταταχθῶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ ὄχι εἰς πολιτικὴν ὑπηρεσίαν. . . »

Μετὰ διετίαν ἐξελθὼν τῆς σχολῆς τῷ 1878, ἀντὶ νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν Σχολὴν τῆς γερουροποιίας, κατετάχθη εἰς τὴν ἐν Φονταίνεβλῶ Σχολὴν τῆς ἐφαρμογῆς. Ἦτο δὲ τότε ἑτῶν ἐνός καὶ εἰκοσι. Ἦτο ἤδη ἐνηλιξ, κύριος τῆς περιουσίας του καὶ ἡ πρώτη πράξις τῆς διαχειρίσεώς του ὑπῆρξε μεγάλη τις, μαγίστη δαπάνη. Ἠγόρασε καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν κυρὰν Κλεμένταν καὶ εἰς τὴν μικρὰν Ροζαλίαν, ἣτις ἦτο ἤδη μεγάλη, δύο ὁμολογίας φερούσας ἐτήσιον τόκον· χίλια πεντακόσια φράγκα, δαπανήσας πρὸς τοῦτο ἑβδομηκοντακισχίλια φράγκα, ἕσα περίπου ἐδαπάνησεν ὁ Παῦλος κατὰ τὰ πρῶτον ἔτος τῆς χειροφρετήσεώς του, χάριν τῆς ὑποκριτίας τοῦ Βασιλικῆς θεάτρου Λίζας Βρυγέρης.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ Ἰωάννης ἀπεροίτησεν ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Φονταίνεβλῶ, ἀναδειχθεὶς πρῶτος, οὐ ἔνεκα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ αὐτὸς μίαν τῶν κενῶν θέσεων. Ὑπῆρχε δὲ μία τοιαύτη ἐν τῷ συντάγματι τῶ σταθμεύοντι ἐν Σουβινῇ, ἡ δὲ Σουβινῆ ἀπέχετο τοῦ Λογγεβάλ τρεῖς χιλιόμετρα. Ταύτην λοιπὸν τὴν θέσιν ἐζήτησεν ὁ Ἰωάννης καὶ τὴν ἔλαβε.

Ἴδου λοιπὸν πῶς ὁ Ἰωάννης Ραιναλδὸς ἀνθυπολοχαγὸς ἐν τῷ ἐνάτῳ συντάγματι τοῦ πυροβολικοῦ, ἐλθὼν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1880 ἔλαβε κατοχὴν τῆς οἰκίας τοῦ ἰατροῦ Μαρκέλλου Ραιναλδου. Ἴδου πῶς εὐρέθη πάλιν ἐν τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ, ἐνθα διήλθε τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν, πάντες δὲ διεφύλαττον τὴν μνήμην τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς του. Ἴδου πῶς ὁ πατήρ Κωνστάντιος δὲν ἐστερήθη τῆς χαρᾶς ταύτης τοῦ νὰ ἐπανίδῃ τὸν υἱὸν τοῦ φίλου του. . . Καὶ ἐὰν πρέπη νὰ εἰπῶμεν τὰ πάντα, δὲν ἦτο δυσηρεστημένος ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου διότι δὲν ἐγένετο ἰατρός. Ὅσακις δὲ ὁ γηραιὸς ἐφημέριος ἐξήρχετο τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴν λειτουργίαν του, ὅσακις ἐβλεπεν ἀνυψούμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ νέφος κονιορτοῦ, ὅσακις ἤκουε τὴν γῆν σειομένην ὑπὸ τὸ βάρος τῶν τροχῶν τῶν τηλεβόλων . . . ἴστατο, καὶ ὡς παιδίον ἐτέρπετο θεωρῶν διερχόμενον τὸ σύνταγμα . . . Ἀλλὰ τὸ σύνταγμα κατ' αὐτὸν ἦτο ὁ Ἰωάννης ! ὁ βωμαλέος ἐκεῖνος καὶ εὐρωστος ἱππεύς, ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ὁποῖου ἀνεγινώσκετο καθαρῶτατα ἡ τιμιότης, ἡ γενναϊότης καὶ ἡ ἀγαθότης.

Ὁ δὲ Ἰωάννης, ἀμα διακρίνων μακρόθεν τὸν ἐφημέριον, ἐλαύνων ἀπὸ ρυτῆρος ἐσπευδε πρὸς τὸν ἀναδοχόν του νὰ συνδιαλεχθῆ ὀλίγον μετ' αὐτοῦ. Ὁ ἵππος τοῦ Ἰωάννου ἐστρεφε τὴν κεφαλὴν του πρὸς τὸν ἐφημέριον, διότι ἦτο βέβαιος ὅτι ὑπῆρχε πάντοτε τεμάχιον ζαχαρέως ἐν τῷ θυλακίῳ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου μαύρου-ράσου, τοῦ πολλαχοῦ τετριμμένου καὶ ἀνεραμμένου, τοῦ καθημερινῷ ῥάσου· διότι εἶχεν ὁ ἐφημέριος καὶ ἄλλο ῥάσον εὐμορφον κακιοσυρῆς, ὅπερ μετὰ φειδοῦς πολλῆς μετεχειρίζετο . . . εἰς τὰς ἐπισκέψεις. . . ὁσάκις ἔκαμνεν ἐπισκέψεις.

Αἱ ἀσπλιγγες τοῦ συντάγματος ἤχουν κατὰ τὴν διὰ τοῦ χωρίου διάδοσιν . . . καὶ τὰ βλέμματὰ πάντων ἀνεζήτουν τὸν Ἰωάννην, τὸν μικρόν Ἰωάννην· διότι παρὰ τοῖς προσωπτερίαις τοῦ Λογγεβάλ εἶχε μείνη ὁ μικρὸς Ἰωάννης. Χωρικός τις κατερρυτιδωμένος καὶ καταβεβλημένος οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῆ τῆς ἐξέως τοῦ νὰ προσαγορεύῃ αὐτὸν διερχόμενον ἐπιφωνῶν αὐτῷ: «Αἱ ὦρα καλὴ μαγκίτσα, τί μού κανεῖς;» Καὶ ἡ μαγκίτσα ἐκείνη εἶχεν ἐξ ποδῶν ἀνάστημα.

Καὶ ὁ Ἰωάννης δὲ οὐδέποτε διήρχετο τὸ χωρίον χωρὶς νὰ ἴδῃ ἐπὶ δύο πραθύρων τὴν γηραιάν κατερρυτιδωμένην καὶ μεμβρανώδη ὄψιν τῆς κυρῆς Κλεμέντας καὶ τὸ μειδιδῶν πρόσπονον τῆς Ροζάλιας, ἥτις πρὸ ἔτους ἦτο ὑπανδρὸς καὶ ὁ Ἰωάννης ἦτο παρὰ νυμφος αὐτῆς, καὶ περιχορῆς τὴν ἐσπέραν τῶν γαμῶν ἐχόρευσε μετὰ τῶν κορασιδῶν τοῦ Λογγεβάλ.

[Ἐστία συνίξις].

Τὸ ἐπόμενον περιεργότατον ἀφῆρδιδιον περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν χελιδόνων ἠρανοῦσθην ἐκ καλλιτέρας πραγματίας τοῦ κ. Oustalel ἐν τῇ «Ἐπιστημονικῇ Ἐπιθεωρήσει» δημοσιευθείσης, ἔξ ἧς καὶ ἄλλα ὄχι ἥττον περιεργὰ μέρη θέλομεν δημοσιεύσει προσεχῶς ἐν τῇ «Ἐστίᾳ».

Σ. τ. Δ.

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΧΕΛΙΔΟΝΩΝ

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι κατ' ἐνιαυτὸν ὁ Ἀπρίλιος ἐπαναφέρει ἡμῖν τὰς χελιδόνες. Πιστῶς ἐπανέρχονται αὐταὶ εἰς τὰς φωλεὰς αὐτῶν, ἐμὴ σκληρὰ ἐχθρική χεῖρ κατηρεῖπωσε καὶ ἐκτέρψιφεν αὐτάς· διότι, θλιβερόν εἶπεῖν, ἂν ἐν Παρισίοις αἱ φωλεαὶ τῶν χελιδόνων προστατεύωνται ὑπὸ τοῦ καινοῦ αἰσθήματος μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῶν νόμων, τοῦτο δὲν συμβαίνει πανταχοῦ καὶ τὰ θελκτικὰ ταῦτα πτηνὰ καταδιώκονται βαρβάρως, παγερὰν ἀδιαφορίαν ἐπιδεικνυμένης πολλαχοῦ τῆς ἀρχῆς!

Δύο εἶδη χελιδόνων εἰσὶν αἱ προάγγελοι τοῦ ἔαρος, τὰς δὲ χελιδόνες ταύτας ἰκανῶς διαφερούσας ἀλλήλων δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν καὶ ἐκ μόνης τῆς στάσεως αὐτῶν, ὅποτε τα-

χυπτέρυγες καταδιώκουσι τὰς μύϊας ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς πλατείαις. Τὸ ἐν εἶδος αὐτῶν, χελιδὼν ἡ κοινὴ (chelidon urbana), ἔχει τὴν κεφαλὴν, τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος, τὰς πτέρυγας καὶ τὴν οὐρὰν κυανόχροας ἀποκλινούσας πρὸς τὸ μελαγγρον, τὸν δὲ τράχηλον, τὸ στήθος, τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἰσχία ἐντελῶς λευκά· τὸ ἕτερον εἶδος, χελιδὼν ἡ ἀγροδίαιτος (chelidon rustica), ἔχει πάντα τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος κυανόχροα καὶ ὡς χάλυψ ἀνταυγάζοντα, τὸν τράχηλον πυρρὸν φέροντα μέλαν περιδέραιον, καὶ τὴν κοιλίαν λευκὴν πρὸς τὸ πυρρῶχρον ἀποκλινούσαν· τὸ πρῶτον εἶδος ἔχει τὴν οὐρὰν μετρίως διχλωτὴν, τὸ δὲ δεύτερον ἔχει αὐτὴν αὐτόχρημα ψαλιδωτὴν. Ἐκτὸς τούτων, ἡ ἀγροδίαιτος χελιδὼν, ἥτις παρὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς, οὐδέποτε κτίζει τὴν φωλεάν της ἐν τοῖς ἀγροῖς, προτιμῶσα τὰ ἀμαξοστάσια, τοὺς σταύλους, τὰ ἀκατοίκητα δωμάτια, δὲν δεικνύει ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς φωλεᾶς τοιαύτην καλλιτεχνίαν, ὅσην ἡ χελιδὼν ἡ κοινὴ.

Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἐκλέγει πάντοτε πρὸς οἰκοδομίαν μέρος προφυλάττον αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἀκρασίας τῆς ἀτμοσφαιρῆς· δηλαδὴ γαῖσόν τι, παράθυρόν τι, ἢ ῥωγμὴν τινα ἢν κλείει ἐν μέρει διὰ πηλοῦ, μικρὸν μόνον ἀνοιγούσα ἀνοιγμα· ἀλλ' ἐπὶ τῶν Ἄλπεων, ὅπου τὰ οἰκήματα εἰσι δισκοροπισμένα, ἀναγκάζεται νὰ κτίσῃ τὴν φωλεάν της ἐν μέσῳ τῶν βράχων, καὶ οὕτω ἀναμφιβόλως ἐκτιζεν αὐτὴν ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις, καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔκαυον ἐν ὑποστέγοις οἰκήμασιν, ἀλλ' ἐβίουν ἐν σπηλαίοις ὡς ἀγρία θηρία.

Ἡ φωλεὰ τῆς χελιδόνος ταύτης ἔχει ἡμισφαιρικὸν σχῆμα, εἶνε δὲ κεκλεισμένη ἀνωθεν, καὶ ἔχει εἰς τὸ πλάγιον θυρίδα, ἧς τὸ εὖρος ὑπολογίζει ἀναλόγως τῆς διαμέτρου τοῦ σώματος αὐτῆς. Βλέποντες πόσον ἐπιμελῶς, καὶ πόσον καθκρίως οἱ τοῖχοι τῆς φωλεᾶς, οἱ διὰ πηλοῦ καὶ ἀχύρων ζυμωθέντες, εἰσὶ λεῖτοι ἐξωθεν καὶ ἐσωθεν, δὲν ἐκπληττόμεθα μανθάνοντες ὅτι ἕκαστον ζεύγος χελιδόνων καταναλίσκει ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε ἡμέρας πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας ταύτης, τεκμαιρόμεθα δ' ἔπειτα ὅτι ἡ μετὰ τασαύτης στοργῆς κτισθείσα φωλεὰ δὲν εἶνε δυνατὸν ἐπὶ ἐν μόνον ἔτος νὰ χρησιμεύῃ. Καὶ πράγματι οὕτω συμβαίνει, ὅπως δ' ἐδοκίμασεν ὁ Σπαλαντζάνης προσδέσας μεταξίνην κλωστήν εἰς τοὺς πόδας τινῶν ἐξ αὐτῶν, ἐπὶ πολλὰ κατὰ συνέχειαν ἔτη τὰ αὐτὰ πτηνὰ ἐπανέρχονται εἰς τὸ παλαιὸν αὐτῶν καταλύμα. Τὰ πάντα ἐπίσης πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων αἱ χελιδόνες ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀρχιτεκτονικὴν, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτάτων ὀρνιθολόγων συμφώνως τῷ κ. Gerbe δὲν παραδέχονται τοὺς δισχυρισμοὺς τοῦ κ. Pouchet, ὅστις ἀφ' οὗ ἐξήτασε πρότυπα τινὰ

φωλεῶν χελιδόνων ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ρουέννης, συνεπέρανεν ὅτι τὰ πτηνὰ ταῦτα κατὰ τὴν σειρὰν τῶν αἰώνων μετέβαλον καὶ ἐβεβλήσαν τὰ μικρὰ αὐτῶν οἰκοδομήματα.

Αἱ χελιδόνες ἀνευρίσκουσι λοιπὸν ἕκαστον ἕκαστον τὴν φωλεάν ἣν κατέλιπον τὸ παρελθὸν φθινόπωρον καὶ μετὰ σπουδῆς ἐπισκευάζουσιν αὐτὴν πρὸς ὑποδοχὴν νέας νεοσσιᾶς. Αἱ ἐπισκευαὶ ἄλλως τε οὔτε μακρὰ εἶνε οὔτε περίπλοκοι, διότι ἡ φωλεὰ εἶνε ὡς γνωστὸν ἰκανῶς γονδροειδῆς· τὰ τοιχώματα αὐτῆς εἰσὶν ἐκ πηλοῦ ἀναμειγμένου μετὰ τριχῶν καὶ καυλῶν ἀγρωστεως, ὅστις φέρεται διὰ τοῦ ῥάμφους τῶν καὶ συγκολλᾶται διὰ τῆς σιέλου αὐτῶν. Τὸ δὲ ἐσωτερικὸν αὐτῶν ἐπιστρώννεται διὰ χόρτων, τριχῶν καὶ πτίλων, χωρεῖ δὲ τέσσαρα ἢ πέντε ὡς λευκὰ φέροντα φαιὰ καὶ μελανὰ στίγματα.

Καίτοι ἡ φωλεὰ αὐτὴ δὲν εἶνε ἀριστοῦργημα ἀρχιτεκτονικῆς, ἐν τούτοις διεγείρει τὸν φθόνον πολλῶν πτηνῶν. Οἱ σπουργίται παραδείγματὸς χάριν, τὰ ἀνκιδέστατα τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων, καταλαμβάνουσι πολλάκις φωλεὰν χελιδόνων, οὐχὶ ἀνευ ζωῆων διαμαρτυρήσεων τῶν νομίμων ἰδιοκτητῶν αὐτῆς. Αἱ χελιδόνες ἐπικλοῦνται τότε δι' ὄξειων κραυγῶν τὴν βοήθειαν τῶν ὁμοφύλων τῶν, αἵτινες προσίπτανται ἐν σπουδῇ· ἀλλ' οἱ σπουργίται ἀμύνονται τόσον καλῶς καὶ ῥαμφίζουσι τόσον γενναίως, ὥστε μένουσι κύριοι τοῦ πεδίου. Διηγούνται, εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐνίοτε, οἱ ἐπιδρομεῖς ἐκτίουσιν οἰκτρῶς δίκην τοῦ ἐγκλήματος αὐτῶν, θαπτόμενοι ζῶντες ἐν τῇ φωλεᾷ, ἧς αἱ χελιδόνες μακινῶδες κλείουσι τὸ ἀνοιγμα διὰ λάσπης, ἀλλὰ δυσκόλως δύναται τις νὰ πιστεῦσῃ ὅτι ὁ σπουργίτης δὲν θά δυνήθη ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διὰ τοῦ ἰσχυροῦ τοῦ ῥάμφους ν' ἀνοιξῇ δίοδον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας του.

Τὸ πετροχελιδόνορον (Cypselus apus), τὸ ἔχον αἰθαλῶδες τὸ πτέρωμα καὶ δρεπανοειδῆ τὴν οὐρὰν, τὸ ἐρχόμενον μετὰ τὰς χελιδόνες καὶ ἀπερχόμενον εὐθὺς ὡς ἀρχίσουν νὰ ψυχραίνονται αἰεσπέρας, καταλαμβάνει ἐπίσης, ὁσάκις δυνήθη, τὴν φωλεάν τῆς χελιδόνος. Ἀρκεῖ ἄλλως τε ν' ἀκούσῃ τις τὸ θέρος, πρῶταν ἢ ἐσπέραν, τὰς ὄξεις, ἀγρίας μάλιστα κραυγὰς τῶν πετροχελιδόνων περιστρεφομένων μακινῶδες περὶ τὰ κωδωνοστάσια ὅπως πεισθῆ ὅτι εἶνε ἀρχιτεκτονικὰ πτηνὰ. Πολλάκις ἐκβάλλουσι τὰ μαζυροῦλια καὶ τοὺς σπουργίτας ἐκ τῶν τεχνητῶν παρασκευασθειῶν αὐτοῖς φωλεῶν, εὐχερῆστερον δ' ἐννοεῖται καταβάλλουσι τὰς πολλὰ ἀσθενεστέρους αὐτῶν χελιδόνες. Ἐν τῇ βικαίῳ κατακτηθείσῃ φωλεᾷ κατασκευάζουσιν ἐν τάχει γονδροειδῆ κλίνην ἐφ' ἧς ὠτοκοῦσιν· ἀλλ' ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ κτίζουσι καὶ αὐτὰ φωλεὰς, μεταχειρίζονται δὲ πρὸς τοῦτο πᾶν τὸ προσπίπτον εἰς τὸ ῥάμφος αὐτῶν, κἀνναβίν, φύλλα,

χόρτον, ῥάκη, πτερὰ, τὰ ὅποια πάλιν κλέπτουσι ἐξ ἄλλων φωλεῶν. Πάσας τὰς ἑτερογενεῖς ταύτας ὕλας συναρμόζουσι διὰ τῆς σιέλου αὐτῶν, ἥτις ξηραίνεται ταχέως εἰς τὸν ἀέρα συγκρατούσα καὶ συγκολλῶσα ὡς ἀληθῆς κόλλα.

Κ . . .

Οἱ παράσιτοι

ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΔΥΜΑ

[Ἐκ τοῦ ἐργάτου ἐκδοθέντος συγγράμματος τοῦ κ. Γαβριὴλ Φερρὸ «Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἀλεξ. Δυμά» (1864-1870)].

Καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του ὁ Ἀλέξανδρος Δυμάς ὑπῆρξε θύμα τῶν παρασίτων. Βιβλία ὀλόκληρα ἠδύνατο νὰ γραφῶσι περὶ τῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς παρεῖχεν ἑαυτὸν πρὸς ἐκμετάλλευσιν.

Ἡ οἰκία του ὠμοιάζε πρὸς ξενοδοχεῖον, ἐν ᾗ ἠδύνατο οἰσθήποτε νὰ γευματίσῃ ἀπαξ ἢ δις τῆς ἐβδομάδος, ἡ καὶ καθ' ἑκάστην ἔτι, τοῦτο δὲ ἐπὶ ὀλόκληρα ἔτη!

Ἐνίοτε μόνον, ὅταν τὸ πλῆθος ὑπερηύξανεν, ὁ συγγραφεὺς τῶν «Τριῶν Σωματοφυλάκων» ἐπαγεῖται μικρὸν ταξιδίον ἵνα κατορθώσῃ τὴν διάλυσιν τοῦ ξενοδοχείου του· ἀλλ' οἱ πελάται του δὲν ἐνόουν νὰ παραιτηθῶσι καὶ ἤρχοντο καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀπουσίαν του. Μεταξὺ τούτων ὑπῆρχε παιδικὸς τις φίλος τοῦ Δυμά, ὃν ὁ μυθιστοριογράφος ἀπῆντησεν ἐσπέραν τινὰ εἰς τὴν ὁδὸν μετὰ πολλῶν ἐτῶν χωρισμόν.

Ὁ φίλος δὲν εἶχε ποσῶς τὸ ἐξωτερικὸν ἀνθρώπου εὐποροῦντος.

— Ἀλήθεια! ποῦ τρώγεις ἀπόψε; τὸν ἠρώτησεν ὁ Δυμάς.

— Ἀπόψε! δὲν τρώω πουθενά, ἀπῆντησε μελαγχολικῶς ὁ ἄλλος.

— Τόσῳ καλλίτερα, πάμε νὰ δειπνήσωμε μαζύ.

Καὶ συμπαρέλαθε τὸν πτωχὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἐγκαθίδρυσεν εἰς τὴν τράπεζαν παρ' ἑαυτῷ. Μετὰ τὸ δεῖπνον, καθ' ἣν στιγμήν ὁ Δυμάς ἐμελλε νὰ ἀποσυρθῆ εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἀπεινόμενος πρὸς τὸν ξένον φίλον του.

— Εἰξέυρεις, ἀγαπητέ μου; σὲ περιμένω καὶ αὔριον εἰς τὴν αὐτὴν ὥραν.

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ φίλος δὲν ἔλλειψεν ἀπὸ τὴν συνέντευξιν.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπαναλαμβάνει τὴν ἐπίσκεψιν, καὶ τὴν μετὰ ταύτην ὁμοίως.

Διετήρησε δὲ τὴν ἔξιν ταύτην ἐπὶ δώδεκα ἔτη.

Ὅτε ἐν ἔτει 1864 ὁ Δυμάς διέτριβεν εἰς τὴν ἐκαυλιν Catinat παρὰ τὸ Ἐγγιέν, προσήλθον πρῶταν τινὰ εἰς τὸν οἶκόν του πλεῖστοι ἀ-

μαζηλάται τῆς πόλεως, ζητοῦντες ἕκαστος νὰ πληρωθῇ τὸ ἐνοίκιον ἐνὸς δρόμου τῆς ἀμαξῆς του. Ὁ ὑπηρέτης εἰς ὃν ἐφάνησαν ὄλως παράλογοι αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἀμαξηλατῶν, ἠθέλησε νὰ τοὺς ἀποπέμψῃ· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐπέμενον, ὥστε ἐδέησε νὰ ἐρωτηθῇ ὁ Δυμᾶς, ὅστις διεκήρυξεν ὅτι δὲν ὀφείλει εἰς κανένα τίποτε. Ἀλλὰ τότε εἰς τῶν ἀμαξηλατῶν ἐξήγησεν ὅτι ἐκ τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς προτεράκις δὲν τοῦ ἐπλήρωσέ τις τὸν δρόμον τοῦ ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου μέχρι τῆς ἐπαύλεως, εἰπὼν εἰς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ τὴν ἐπαύριον νὰ ζητήσῃ τὴν τιμὴν ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότην. Τὸ παράδειγμα δ' αὐτοῦ, ὡς ἐκ συνθήματος, ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν προσκεκλημένων, καὶ ἰδοὺ πῶς συνέβη ὅτι εἰκοσιπέντε ἀμαξηλάται ἤρχοντα νῦν νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Δυμᾶ τὸ ἀντίτιμον εἰκοσιπέντε δρόμων τῶν ἀμαξῶν των. Ἡναγκάσθη νὰ τοὺς πληρώσῃ, συστήσας μόνον εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ μεταφέρωσι τοῦ λοιποῦ ἐπὶ πιστώσει τοὺς προσκεκλημένους εἰς τὴν ἐπαυλιαν.

Μία τῶν ἀφορμῶν, αἵτινες ἐπέφερον ἐν τέλει τὴν πτωχείαν τοῦ Δυμᾶ, ὑπῆρξεν ἡ ἐπαυλις τοῦ *Μαρτεγγρίστο*, ἣν εἶχε καταστήσει πραγματικὸν πτωχοκομεῖον. Ἡ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθεριότης καὶ ἡ φιλοξενία πρὸς τὰ ζῶα ἠσχαῦντα ἐνταῦθα ἐλευθέρως καὶ ἀφειδῶς ἀπὸ πρωίας μέχρι ἐσπέρας.

Ὅλοι οἱ ἀδέσποτοι κύνες εὐρίσκον τροφήν εἰς τὸ *Μαρτεγγρίστο*· οἱ πλείστοι δ' αὐτῶν ἔμενον διὰ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν.

Ἡμέραν τινὰ ὁ κηπουρὸς τῆς ἐπαύλεως, *Μιχαῆλης* τὸ ὄνομα, πλησιάζει τὸν Δυμᾶν μετὰ τρόπου ὡσεὶ εἶχε σπουδαῖόν τι νὰ τῷ ἀνακοινώσῃ.

— Κύριε, λέγει, εἰς εὐρέτε πόσους σκύλους ἔχετε εἰς τὸ σπῆτι;

— Ὅχι, *Μιχαῆλη*, ἀποκρίνεται ὁ Δυμᾶς.

— Λοιπὸν μάθετε ὅτι εἶνε δεκατρεῖς ὄλοι.

— Κακὸς ἀριθμὸς, *Μιχαῆλη*.

— Δὲν πρόκειται περὶ τούτου, κύριε.

— Ἀλλὰ περὶ τίνος λοιπὸν πρόκειται;

— Νὰ, ὅτι τὰ μανδρόσκυλα αὐτὰ θέλουσιν κάθε μέρα ἓνα βόϊδι γιὰ νὰ φᾶνε. Καὶ γιὰ τοῦτο ἦλθα νὰ σᾶς πῶ νὰ μ' ἀφήσετε νὰ πάρω ἓνα καμταῖκι νὰ τοὺς δώσω ἓνα κυνηγητό. . .

— *Μιχαῆλη*, λέγει τότε ὁ μυθιστοριογράφος, μάθε ὅτι ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ ὑποφέρει τινὰ βάρη, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλονται εἰς αὐτὸν εἴτε ὡς ἐκ τοῦ τόπου ὅπου κατοικεῖ, εἴτε ὡς ἐκ τῆς κοινωνικῆς θέσεως, ἢ τοῦ χαρακτῆρος ποῦ εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἄφου οἱ σκύλοι εὐρίσκονται εἰς τὸ σπῆτι, ἀφῆσέ τους, ἀδελφε, νὰ μένουν ὅπου εὐρέθησαν. Ἐννοιά σου, καὶ τὰ σκυλιὰ βέβαια δὲν εἶνε ἐκεῖνα ποῦ θὰ

μὲ πτωχύνουν, *Μιχαῆλη*. Μόνον πρὸς τὸ σὺμφέρον των φρόντισε, φίλε μου, νὰ μὴ εἶνε δεκατρία.

— Λοιπὸν νὰ διώξω τὸ ἓνα, κύριε, γιὰ νὰ μείνουν δώδεκα.

— Ὅχι, *Μιχαῆλη*, καλλίτερα ἄφησε νὰ ἔλθῃ ἀκόμη ἓνα, νὰ γείνουν δεκατέσσαρα!

z*

ΕΦΕΥΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ

Οἱ πρῶτοι μύλοι ἦσαν οἱ διὰ τῶν χειρῶν στρεφόμενοι. Εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀραβίαν, εἰς τὴν Παλαιοστίνην καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα αἱ νεκρίδες ἔστρεφον τοὺς χειρομύλους. Εἰς τὴν Μέσσην δεικνύται ἀκόμη σπήλαιον ἐντὸς ὠραιῆς οἰκίας, ἐνθα κατὰ παράδοσιν ἡ Φατμέ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Μωάμεθ καὶ σύζυγος τοῦ Ἀλῆ, ἤλαθε διὰ τῶν βραχιόνων τῆς. Αἱ γυναῖκες τῶν Ἀραβῶν ἔτι καὶ σήμερον ἐνασχολοῦνται εἰς τὸ ἐπίπνον τοῦτο ἔργον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Κλόβις ἡ ἀγία *Ραδεγόνδη*, ἡ βασίλισσα τῆς Γαλλίας, ἤλαθεν ἡ ἰδίᾳ σίτον, ὃν κατηνάλισκε κατὰ τὰς νηστείας. Ἡ ἐφευρέσις τῶν ὑδρομύλων ἀποδίδεται τῷ *Μιθριδάτῃ*· βέβαιον δὲ εἶνε ὅτι ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν του. Ἀντίπατρος ὁ Θεσσαλονικεὺς γράφει περὶ μύλων ὠραιῶν τινὰς στίχους ὡς ἐξῆς: «Σεῖς γυναῖκες, τὰς ὁποίας μεταχειρίζετό τις μέχρι σήμερον πρὸς περιστροφὴν τῶν μύλων, ἀφήσατε τοῦ λοιποῦ ἡσύχους τοὺς βραχιόνάς σας καὶ ἀναπαύεσθε ἀνευ θορύβου. Δὲν θὰ σᾶς ἀναγγείλωσι πλέον τὰ πτηνὰ διὰ τῶν ἀσμάτων τῶν τὴν ἔλευσιν τῆς πρωίας. Ἡ Δημήτηρ διέταξε τὰς Νηρηίδας νὰ ἀναλάβωσι τὰ ἔργα σας. Αἱ Νηρηίδες ὑπακούσασα στρέφουσι μετὰ ταχύτητος τὴν βαρεῖαν μυλόπετραν».

K.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὁ πλούσιος Σ. ἠρώτα προχθὲς τὸν λόγιον Κ. . .

— Διατί συχνότατα βλέπομεν τοὺς λογίους νὰ ἔρχωνται πρὸς τοὺς πλουσίους, καὶ οὐδέποτε τοὺς πλουσίους πρὸς τοὺς λογίους;

— Διότι, ἀπήντησεν ὁ Κ. . ., ὁ λόγιος γνωρίζει τὴν ἀξίαν τοῦ πλούτου, ἐνῶ ὁ πλούσιος ἀγνοεῖ τὴν ἀξίαν τῆς παιδείας.

* *

Ἐνός, ὃν πολλάκις ἐλήστευσαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐφοβήτο νὰ ἐξέλθῃ πλέον τῆς οἰκίας του. Εἰς φίλος του

τὸν συνεβούλευσε νὰ φέρῃ εἰς τὸ ἐξῆς μεθ' ἑαυτοῦ πιστόλιον.

— Πολὺ καλὰ, εἶπεν, ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ μοῦ κλέψουν καὶ τὸ πιστόλι!

* *

Ἀπερχομένου ποτὲ τοῦ ἸΔ' Λουδοβίκου εἰς πόλεμον, εἰς τῶν οικειῶν αὐτοῦ ἠρώτησε τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν ὑπουργὸν Λουβοᾶ. — Μὰς ἐγγυασθε περὶ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως; — Ὅχι, ἀπήντησεν ὁ ὑπουργός· ἀλλ' ἐγγυῶμαι περὶ τῆς δόξης του.

* *

Σφαῖρα τηλεβόλου εἶχεν ἀποκόψει κατὰ τινα μάχην τὴν κνήμην Γάλλου τινὸς στρατηγοῦ, ἣν οὗτος ἀντικατέστησε διὰ ξυλίνης. Ἀλλ' εἰς δευτέραν μάχην ἄλλη σφαῖρα ἀφάρπασα τὴν ξυλίνην κνήμην του, ἀνατρέπει αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου. Ὅταν δ' ἔσπευσαν νὰ τὸν ἀνεγείρουν, γελῶν ἔλεγε: — Τί ἀνόητοι, νὰ χάνουν ἔτσι ταῖς σφαίραις των! Ἀμ' δὲ ἔξερουν πῶς ἔχω μεθ' τοῦ σάκκου μου ἄλλα δύο ποδάρια ὅμοια! . . .

* *

Ἰνδικὴ φιλοσοφία:

Ἐν ταῖς Ἰνδίαις, ὅταν παιδίον γεννᾶται, ὁ ἱερεὺς ἀπευθύνει πρὸς αὐτὸ τὴν ἐξῆς προσλαλίαν:

«— Τεκνίον, εἰσέρχου εἰς τὸν κόσμον ἐν κλυθμοῖς, ἐνῶ πάντες περὶ σὲ μειδιῶσι· προσπάθησον νὰ ζήσης οὕτως ὥστε νὰ δυνηθῆς νὰ ἐξέλθῃς τοῦ κόσμου μειδιῶν, ἐνῶ οἱ πάντες περὶ σὲ θὰ παραδίδονται εἰς κλυθμούς».

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ἐὰν τὰ καλὰ παραγγέλματα τῶν σοφῶν ἰσοδυναμοῦσι πρὸς χεῖρα ὀδηγοῦσαν ἡμᾶς πρὸς τὸν σκοπὸν εἰς ὃν δεόν νὰ τείνωμεν, τὰ καλὰ αὐτῶν παραδείγματα ἰσοδυναμοῦσι πρὸς πέτρας.

Δύο εἰδῶν σφάλματα διαπράττει ὁ ἀνθρώπος: τὰ μὲν ἐξ ὑπερμέτρου βίας, τὰ δὲ ἐξ ὑπερμέτρου ἀμελείας.

Πάντες οἱ ἀνθρώποι θὰ ἦσαν ἀγαθοὶ ἐὰν ἐπετρέπετο αὐτοῖς νὰ εἶνε εὐτυχεῖς, καὶ πάντες θὰ ἦσαν εὐτυχεῖς, ἐὰν δὲν ἐζήτουν νὰ γείνωσι τοιοῦτοι, οἱ μὲν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν δέ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἡ δι' ἀεροπόρου διάβασις τῆς Μεσογείου.

— Ἡ εταιρία τῶν ἀεροπορικῶν πειραμάτων τῶν Παρισίων, ἣς πρόεδρος εἶνε ὁ Παῦλος Jovis,

ἐξελέξατο τὴν Μασσαλίαν ὡς ἀφετηρίαν πρὸς τὴν δι' ἀεροπόρου διάβασιν τῆς Μεσογείου.

Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ἀναβάσεων, ἑκατὸν πενήτηντα περίπου, ἃς ἐσχάτως ἐποιήσατο ὁ πλοίαρχος Jovis, ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσῃ τοὺς νόμους τῶν ἀερίων βευμάτων. Τῇ βοηθείᾳ δὲ τῶν βευμάτων τούτων ἐλπίζει νὰ κατορθώσῃ ὁ Jovis τὴν διάβασιν τῆς Μεσογείου.

Ἡδὴ ἐπερατώθη ἡ κατασκευὴ τοῦ κολοσσικοῦ ἀεροπόρου «Albatros», τοῦ χρησιμεύοντος εἰς τὸ τολμηρὸν τοῦτο ἐπιχειρήμα. Κατασκευάσθη δ' ἐν ταῖς ἐργοστασίαις τῆς «Ἐταιρίας τῶν ἀεροπορικῶν πειραμάτων», ἐν Μονμάρτη, καὶ ἔχει διάμετρον 18 μέτρων, ὄγκον 3,221 μέτρων καὶ περιφέρειαν 57,645.

Τὸ περιβάλλον τὸ «Albatros» πλέγμα ἀποτελεῖται ἐκ 13,800 στρεπτῶν ἐλασμάτων· τὸ δ' ἀκάτιον συνδέεται μετὰ τοῦ πλέγματος διὰ 50 καλωδίων. Τὸ ἀκάτιον εἶνε ἐκ λύγου καὶ ἔχει μήκος 2 μέτρων 30, 2 μέτρων πλάτος καὶ 1 μέτρον 40 ὕψος. Ἐχει δὲ δύο ἐδάφη, καὶ εἰς ἑκατέραν τῶν πλευρῶν εἶδος κιβωτίου χρησιμεύοντος καὶ ὡς κλίνη καὶ ὡς σκευοθήκη.

Ἐκ τῆς διαβάσεως ταύτης τῆς Μεσογείου πολλὰ προσδοκῶνται πορίσματα οὐ μόνον ἀεροπορικὰ ἀλλὰ καὶ μετεωρολογικὰ.

Ὁ Jovis καὶ ὁ συνοδοιπόρος αὐτοῦ *Bordogni* ἔσονται πιθανῶς ἐν Μασσαλίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου.

Τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῶν Σουλιωτῶν καταδεικνύει τὸ ἀναφερόμενον ἐν τινὶ βιβλίῳ ἐκδοθέντι ἀνωμόως πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτι «τὸ μικρὸν παιδάριον ἐνὸς ἡρώος Σουλιώτου ὁποῦ ὁ τύραννος Ἀλῆς ὡς αἰχμάλωτον ἐφύλακτεν εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ἰωαννίνων μαζὴ μετὰ τὴν μητέρα του καὶ ἀδελφάς του, δὲν ὑπέφερεν τοιαύτην φυλακὴν, καὶ ἀλλῶς δὲν ἠμπούρεσαν νὰ τὸ ἡμερώσουν, παρὰ διδαντάς του τὰ πολεμικὰ ἄρματα, μετὰ τὰ ὁποῖα παίζοντας ἡσύχασεν».

Περὶ τοῦ Ἐρρίκου Δ' τῆς Γαλλίας διηγούνται ὅτι εὐχαριστεῖτο πολὺ νὰ παίξῃ μετὰ παιδιὰ του. Ἡμέραν τινὰ ὁ Ἰσπανὸς πρεσβευτῆς καταλαμβάνει τὸν βασιλέα ἐντὸς δωματίου βαδίζοντα μετὰ τέσσαρα καὶ φέροντα ἐπὶ τῆς βράχειος τὸν υἱὸν του, τὸν μέλλοντα ἸΠ' Λουδοβίκου. Χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ καθόλου ὁ Ἐρρίκος Δ' ἐρωτᾷ τὸν Ἰσπανόν: — Κύριε πρεσβευτά, ἔχετε τέκνα; — Μαλιστα, Μεγκλειότατε. — Τότε λοιπὸν εἰμπορῶ νὰ τελειώσω τὸν γύρον τοῦ δωματίου.

Τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον περὶ τοῦ ἀρτι ἀποβιώ-

σαντος 'Ιουλίου Σανδῶ ἐρακιζόμεθα ἐκ Παρισι-
νῆς ἐφημερίδος :

Ὁ 'Ιούλιος Σανδῶ, μετὰ τὴν ῥήξιν του πρὸς
τὴν ἀδηγήσασαν τὰ πρῶτα αὐτοῦ βήματα ἐν
τῷ φιλολογικῷ σταδίῳ Γεωργίαν Σάνδην, ἀ-
μάσσον ἐτι φέρων τὸ ἐκ τούτου τραῦμα ἀπῆλ-
θεν εἰς Ἰταλίαν ἐπιζητῶν τὴν λήθην. Ἀμα
φθάσαντος εἰς Τουρίνον πρῶτη μέριμνα αὐτοῦ
ὑπῆρξε νὰ γράψῃ πρὸς τὴν φίλην του. Ἀλλὰ
μόλις ἔρριψε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸ γραμματτα-
κιώτιον μετεμελήθη διὰ τὰ ἐν αὐτῇ γραφό-
μενα. Μεταβάς δὲ παραχρῆμα εἰς τὸ ὑπουρ-
γεῖον τῶν ταχυδρομείων, κατορθοῖ νὰ τύχῃ ἀ-
κροάσεως παρὰ τοῦ Καθούρου, καὶ ἐξαίτεται παρ'
αὐτοῦ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐπιστολῆς.

Ὁ ὑπουργός, ἀφ' οὗ διακρήδην ἀπέκρουσε τὴν
αἰτησίαν του, συγκινηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ
νέου ἐρωτολήπτου, συγκατατίθεται τέλος καὶ
ὀπισχνεῖται νὰ τῷ ἀποδώσῃ τὴν ἐπιστολὴν του
ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως τοῦ νὰ τῷ γνωστοποιήσῃ
τὰς πρῶτας καὶ τὰς τελευταίας λέξεις τῆς ἐ-
πιστολῆς, ἵνα πεισθῇ ὅτι πράγματι ἀνήκεν εἰς
αὐτόν. Ὁ Σανδῶ προθύμως ὑποβάλλεται εἰς τὴν
διατύπωσιν ταύτην καὶ γράφει τὰς πρῶτας λέ-
ξεις, αἵτινες ἦσαν: *Σ' ἀγαπῶ*.

— Ἄς ἴδωμεν τὰς τελευταίας τώρα, εἶπεν
ὁ Καθούρος.

— Ἴδού, ἀπεκρίνατο τεθορυβημένος ὀλίγον
ὁ Σανδῶ. Καὶ αἱ τελευταῖαι λέξεις ἦσαν *Σ' ἀ-
γαπῶ*.

Ὁ «Καιρός» τῶν Παρισίων δίδει τὰς ἐπομέ-
νας λεπτομερείας, περὶ τῶν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ
Τσαρῦ καὶ χρησιμευόντων παρασῆμων καὶ κοσμη-
μάτων :

«Τὸ στέμμα, ἢ ὡς οἱ παλαιοὶ Μοσχοβίται ἐ-
κάλουσαν αὐτὸ, «ὁ πῖλος τοῦ Μονομάχου», ἐκ νή-
ματος χρυσοῦ σφυρηλάτου, εἶνε ἔργον τῆς ἑλλη-
νικῆς χρυσοχοίας τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἐ-
πίσης καὶ ὁ ἐπιστέφων αὐτὸ σταυρὸς εἶνε τε-
χνουργημα ἑλληνικόν. Ὁ σταυρὸς εἶνε κατὰ-
στικτὸς μαργαρίταις καὶ ποικίλοις πολυτίμοις
λίθοις. Τὸ στέμμα τοῦτο ἐδώρηθη παρ' Ἑλλη-
νὸς αὐτοκράτορος ἐν ἔτει 1116 Βλαδμηῆρῳ τῷ
Μονομάχῳ, μεγάλῳ δουκὶ τῆς Κιέθης, ἐχρησί-
μεισε δὲ εἰς τὴν στέφιν αὐτοῦ, καὶ ἔκτοτε τού-
του ἐγένετο χρῆσις εἰς τὴν στέφιν πάντων
τῶν Τσαρῶν μέχρι τοῦ Τσαρῦ Πέτρου τοῦ
Ἀλεξιάδου. Τὸ χρυσοῦν σκήπτρον, ἐργασίας
προσομιλίας, ἐπιστέφεται στέμματι, φέροντι
σταυρὸν, κεκοσμημένῳ δὲ ἐξακοσίαις τριάνοντά
τέσσαρα βαρυτιμώταταις πολυτίμοις λίθοις.
Ἦν καὶ τοῦτο ἐκ τῶν Βλαδμηῆρῳ τῷ Μονομά-
χῳ προσενεχθέντων δώρων. Κατὰ μῆκος τοῦ
σκήπτρου ἐγκουστικῶς εἰσὶν εἰκονισμένα τὰ κυ-
ριώτατα τῶν τῆς Νέας Διαθήκης κεφάλαια, φέ-

ροντα ἐπιγραφὰς ἑλληνικὰς· ὁ δὲ τύπος τῶν χα-
ρακτῆρων αὐτῶν μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀρχαιότη-
τος τοῦ σκήπτρου τούτου. Ἡ σφαῖρα, ἐπίσης
ἐκ χρυσοῦ, ἑλληνικῆς καὶ αὐτῆ ἐργασίας κεκο-
σμημένη 270 πολυτίμοις λίθοις φέρει ἀνάγλυφα,
πικριστῶντα σκηναὶς ἐκ τῆς Βίβλου. Τὸ ζῆτος, ἢ
ἡ ῥομφαία εἶνε χρυσοῦ κατὰστικτος, ἔχει δὲ τὴν
λαβὴν πεποικιλμένην τοῖς αὐτοκρατορικοῖς ἀε-
τοῖς ἐπιστεφομένοις στέμματι. Ἡ αὐτοκρατο-
ρικὴ σημαία ἐκ σειρικοῦ κιτρίνου ἐν τῷ μέσῳ
φέρει τὸν θυρεὸν τῆς Αὐτοκρατορίας, περικυκλού-
μενον τοῖς θυρεοῖς πάντων τῶν κυβερνεῖων τῆς
Ῥωσσίας. Ὁ θρόνος τοῦ Μονομάχου, ἢ «στασι-
διον τοῦ Τσαρῦ», ὡς παλαιὸν ἐκαλεῖτο, εἶνε ἐκ
ξύλου καρυῆς. Ὁ θόλος, ἢ κρεῖττον ὁ οὐρανί-
σκος αὐτοῦ στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων στηλῶν,
εἶνε δὲ καὶ ἀνάγλυφος· ἡ ζωφόρος αὐτοῦ κεκο-
σμηται ἐπιγραφαῖς ἐκ τῆς Βίβλου, ἐν σλαβονικῇ
γλώσσῃ. Τὸ εἰς τὴν χρῆσιν χρησίμων ἀγγεῖον,
ὡς πιθανόν, ἀνῆκε τῷ Καίσαρι Αὐγουστῳ, κατὰ
τὴν παράδοσιν δὲ ἐδόθη τῷ Μονομάχῳ ἐκ Βυ-
ζαντίου. Ἐξ ἰάσπιδος καὶ κατὰστικτον πολυ-
τίμοις λίθοις τὸ ἀγγεῖον τοῦτο, ἐχρησίμειεν ἐν
τοῖς πότοις τοῦ ῥωμαίου Καίσαρος, φέρει δ' ἐπὶ
τοῦ πώματος αὐτοῦ ὄφιν ὄρθιον δάκνοντα ἐκυ-
τάν».

Ἡ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας θυγάτηρ καὶ
σύμβιος τοῦ διαδόχου τῆς Γερμανίας, διατρί-
βουσα ἐσχάτως ἐν Βενετίᾳ ἐπεσκέψατο τὸ κατὰ
Φροίβελ νηπιαγωγεῖον «Asilo di Vittorino da
Feltre» ἀνευ τοῦ προειδοποιήσαι τὴν ἔλευσίν
της. Εὐρουῖσα τὰ νηπια προαριστῶντα ἔλαθε
πολλὰ τούτων εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ προσενεγ-
κοῦσα αὐταῖς τροφήν τὰ κατεσίλησε. Τελευ-
ταῖον προσηγόρευσε αὐτὰ ἰταλιστῶν, συμβου-
λεύσασα νὰ μὴ βασανίζωσι τὰ μικρὰ ζῶα, διότι
τοῦτο μαρτυρεῖ πονηρότητα καρδιάς.

Οἱ Ἄγγλοι τηροῦσιν ἱερὰν τὴν Κυριακὴν
μετὰ μείζονος ἀυστηρότητος ἢ οἱ Ἰσραηλιταὶ
τὸ Σάββατον. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν συνέστη ἐν Λον-
δίῳ ἡ λεγομένη «Ἐταιρεία τῆς Κυριακῆς» ἵνα
μεταπέισῃ τοὺς σφοδρὰ ζηλωτὰς, ἀλλὰ μάτην.
Ἐσχάτως γανομένης ἐν τῇ Ἄνω Βουλῇ μακρὰς
συζητήσεως ἐπὶ τῆς ἱερότητος τῆς Κυριακῆς,
ἐφάνη πάλιν ὁπόσον βαθέως ὑπάρχουσι αἱ προ-
λήψεις ἐρριζωμέναι. Οἱ Τόριοι ἀπέριψαν τὴν
πρότασιν τοῦ λόρδου Δυναβέν, καθ' ἣν ὤφει-
λον νὰ εἶνε ἀνοικτὰ τῇ κυριακῇ ἀπὸ τῆς 2 μ.
μ. τὰ δημόσια μουσεῖα καὶ αἱ πινακοθήκαι· ἐ-
δέξαντο δὲ ἑτέραν πρότασιν τοῦ λόρδου Σαρ-
τεβουρὺ νὰ εἶνε ἀνοικτὰ τὰ μουσεῖα κατὰ τὰς
ἐργασίμους ἡμέρας μέχρι τῆς 10ης ἑσπερινῆς.